

00264/10/LT
WP 169

Nuomonė Nr. 1/2010 dėl sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“

Priimta 2010 m. vasario 16 d.

Ši darbo grupė sudaryta pagal Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnį. Tai nepriklausomas Europos patariamasis organas duomenų apsaugos ir privatumo klausimais. Jo užduotys aprašytos Direktyvos 95/46/EB 30 straipsnyje ir Direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnyje.

Sekretoriato funkcijas atlieka Europos Komisijos Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinio direktorato D direktoratas (Pagrindinės teisės ir pilietybė), B-1049 Brussels, Belgium. Kabineto Nr. LX-46 01/190.

Interneto svetainė: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/index_en.htm

TURINYS

Santrauka	1
I. Įžanga	2
II. Bendrosios pastabos ir politikos klausimai	3
II.1. Sąvokų paskirtis	4
II.2. Svarbios aplinkybės	6
II.3. Kai kurie svarbiausi uždaviniai	7
III. Apibrėžčių analizė	7
III.1. Duomenų valdytojo apibrėžtis	7
III.1.a) Pirmoji dalis: „nustato“	8
III.1.b) Trečioji dalis: „tvarkymo tikslai ir būdai“	12
III.1.c) Pirmoji dalis: „fizinis asmuo, juridinis asmuo ar bet kuris kitas organas“	14
III.1.d) Antroji dalis: „vienas ar drauge su kitais“	17
III.2. Duomenų tvarkytojo apibrėžtis	23
III.3. Trečiosios šalies apibrėžtis	29
IV. Išvados	30

Santrauka

Sąvoka „duomenų valdytojas“ ir jos ryšys su sąvoka „duomenų tvarkytojas“ yra itin svarbūs taikant Direktyvą 95/46/EB, nes nuo to priklauso, kas yra atsakingas už duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi, kaip duomenų subjektai gali naudotis savo teisėmis, kokia nacionalinė teisė taikytina ir kaip veiksmingai gali dirbti duomenų apsaugos institucijos.

Dėl viešojo ir privačiojo sektorių organizacijų diferenciacijos, IRT plėtos ir duomenų tvarkymo globalizacijos tvarkyti asmens duomenis tampa vis sudėtingiau, todėl reikia patikslinti minėtas sąvokas, siekiant užtikrinti jų veiksmingą praktinį taikymą ir atitiktį joms.

Sąvoka „duomenų valdytojas“ yra savarankiška, nes ją reikėtų aiškinti daugiausia pagal Bendrijos duomenų apsaugos teisės aktus, ir praktinė, nes pagal ją atsakomybė turėtų būti susieta su tikrąja įtaka, taigi nustatoma remiantis ne formalių aspektų, o faktų analize.

Direktyvoje pateikta apibrėžtis sudaryta iš trijų pagrindinių dalių:

- asmens įvardijimo (duomenų valdytojas reiškia „*fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurią kitą organą*“);
- galimybės valdyti duomenis kartu su kitais subjektais („*kuris vienas ar drauge su kitais*“); ir
- pagrindinių savybių, kuriomis duomenų valdytojas skiriasi nuo kitų subjektų („*nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus*“).

Išnagrinėjus šias apibrėžties dalis, galima padaryti kelias išvadas, kurios apibendrintos šios nuomonės IV dalyje.

Šioje nuomonėje taip pat išnagrinėta sąvoka „duomenų tvarkytojas“ – tai subjektas, kurio buvimas priklauso nuo duomenų valdytojo sprendimo; duomenų valdytojas gali nuspręsti tvarkyti duomenis savo organizacijoje arba patikėti visą duomenų tvarkymo veiklą ar jos dalį išorės organizacijai. Duomenų tvarkytojas turi tenkinti dvi pagrindines sąlygas: pirma, jis turi būti duomenų valdytojo atžvilgiu savarankiškas juridinis asmuo; antra, jis turi tvarkyti asmens duomenis duomenų valdytojo vardu.

Darbo grupė pripažįsta, kad direktyvos apibrėžtis sunku taikyti sudėtingoje aplinkoje, kurioje galima numatyti daugybę įvairių scenarijų, duomenų valdytojais ir tvarkytojais gali veikti savarankiškai arba bendrai, o jų savarankiškumas ir atsakomybė gali būti nevienodo lygio.

Darbo grupė analizėje pabrėžė, jog atsakomybė turi būti padalyta taip, kad būtų galima pakankamai užtikrinti praktinį duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi. Tačiau darbo grupė neturi pagrindo manyti, kad dabartinis skirstymas į duomenų valdytojus ir duomenų tvarkytojus šiuo požiūriu nebebūtų svarbus ir tinkamas taikyti praktikoje.

Todėl darbo grupė tikisi, kad šioje nuomonėje pateikti paaiškinimai, pagrįsti konkrečiais duomenų apsaugos institucijų kasdienės patirties pavyzdžiais, padės sėkmingai aiškinti šias pagrindines direktyvoje pateiktas apibrėžtis.

Asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis darbo grupė,

sudaryta pagal 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 95/46/EB,

atsižvelgdama į minėtos direktyvos 29 straipsnį ir 30 straipsnio 1 dalies a punktą bei 3 dalį, taip pat į 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2002/58/EB 15 straipsnio 3 dalį,

atsižvelgdama į savo darbo tvarkos taisykles,

priėmė šią nuomonę:

I. Ižanga

Sąvoka „duomenų valdytojas“ ir jos ryšys su sąvoka „duomenų tvarkytojas“ yra itin svarbūs taikant Direktyvą 95/46/EB, nes nuo to priklauso, kas yra atsakingas už duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi ir kaip duomenų subjektai gali praktiškai naudotis savo teisėmis. Sąvoka „duomenų valdytojas“ taip pat labai svarbi nustatant taikytiną nacionalinę teisę ir užtikrinant duomenų apsaugos institucijoms pavestų priežiūros užduočių vykdymą.

Todėl itin svarbu, kad tiksli šių sąvokų reikšmė ir jų teisingo taikymo kriterijai būtų pakankamai aiškūs ir bendrai taikomi visų valstybių narių subjektų, dalyvaujančių įgyvendinant direktyvą, taikant bei vertinant ją įgyvendinančias nacionalines nuostatas ir užtikrinant jų laikymąsi.

Yra požymių, kad gali trūkti aiškumo – bent jau tam tikri minėtų sąvokų aspektai gali būti nepakankamai aiškūs – be to, įvairių valstybių narių specialistų nuomonės skiriasi, todėl tie patys principai ir apibrėžtys, nustatyti siekiant darnos Europos lygmeniu, gali būti aiškinami skirtingai. Todėl 29 straipsnio darbo grupė nusprendė pagal 2008–2009 m. strateginę darbo programą ypatingą dėmesį skirti dokumento, kuriame būtų išdėstytas bendras požiūris į šiuos klausimus, rengimui.

Darbo grupė pripažįsta, kad taikyti sąvokas „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“ konkrečiomis aplinkybėmis tampa vis sudėtingiau. Taip yra daugiausia todėl, kad aplinka, kurioje vartojamos šios sąvokos, tampa vis sudėtingesnė, visų pirma dėl didėjančios privačiojo ir viešojo sektoriaus organizacijų diferenciacijos kartu su IRT plėtra ir globalizacija. Dėl to gali kilti naujų ir sudėtingų klausimų, todėl gali susilpnėti duomenų subjektų apsauga.

Nors direktyvos nuostatos yra neutralios technologijų atžvilgiu ir iki šiol, besikeičiant aplinkybėms, neprarado savo aktualumo, dėl minėtų sudėtingų aplinkybių gali kilti neaiškumų dėl atsakomybės pasidalijimo ir taikytinos nacionalinės teisės srities. Šie neaiškumai gali turėti neigiamą įtaką duomenų apsaugos taisyklių laikymuisi svarbiausiose srityse ir apskritai duomenų apsaugos teisės aktų veiksmingumui. Darbo grupė jau svarstė kai kurias iš šių problemų, aptardama konkrečius klausimus¹, tačiau, jos nuomone, šiuo metu, siekiant užtikrinti nuoseklų ir darnų požiūrį, būtina pateikti išsamesnių gairių ir konkrečių nurodymų.

¹ Žr., pvz., Nuomonę Nr. 10/2006 dėl Pasaulinės tarpbankinių finansinių telekomunikacijų organizacijos (SWIFT) atliekamo asmens duomenų tvarkymo, priimtą 2006 m. lapkričio 22 d. (WP 128), ir neseniai priimtą 2009 m. birželio 12 d. Nuomonę Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete (WP 163).

Todėl darbo grupė nusprendė šioje nuomonėje, panašiai kaip ir nuomonėje dėl asmens duomenų sąvokos², pateikti sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“ paaiškinimų bei konkrečių pavyzdžių³.

II. Bendrosios pastabos ir politikos klausimai

Sąvoka „duomenų valdytojas“ aiškiai minima keliuose direktyvos nuostatose. Direktyvos 95/46/EB (toliau – direktyva) 2 straipsnio d ir e punktuose pateiktos „duomenų valdytojo“ ir „duomenų tvarkytojo“ apibrėžtys:

„duomenų valdytojas“ reiškia tokį fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą, kuris vienas ar drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus; jeigu tvarkymo tikslus ir būdus nusako nacionaliniai arba Bendrijos įstatymai bei norminiai aktai, tai duomenų valdytoją arba specifinius kriterijus, pagal kuriuos skiriamas duomenų valdytojas, gali apibrėžti nacionaliniai arba Bendrijos įstatymai;

„duomenų tvarkytojas“ reiškia fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą, kuris tvarko asmens duomenis duomenų valdytojo vardu.

Šios apibrėžtys nustatytos 10-ojo dešimtmečio pradžioje, derintis dėl direktyvos pasiūlymo projekto. „Duomenų valdytojo“ samprata iš esmės perkelta iš 1981 m. Europos Tarybos konvencijos Nr. 108. Per šias derybas atlikti keli svarbūs pakeitimai.

Visų pirma reikia paminėti, kad Konvencijoje Nr. 108 vartojama sąvoka „*controller of the file*“ („duomenų valdytojas“) pakeista sąvoka „*controller*“ (taip pat „duomenų valdytojas“), kuri vartojama kalbant apie „asmens duomenų tvarkymą“. Ši plati sąvoka, apibrėžta direktyvos 2 straipsnio b punkte, reiškia „bet kurią operaciją ar operacijų rinkinį, automatiniiais arba neautomatiniiais būdais atliekamus su asmens duomenimis, kaip antai: rinkimas, užrašymas, rūšiavimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, atgaminimas, paieška, naudojimas, atskleidimas perduodant, platinant ar kitu būdu padarant juos prieinamus, išdėstymas reikiama tvarka ar sujungimas derinant, blokavimas, trynimasis ar naikinimas.“ Taigi sąvoka „duomenų valdytojas“ nebėra susieta su pastoviu objektu (duomenų rinkmena) – ji susieta su veikla per visą informacijos naudojimo ciklą nuo jos surinkimo iki sunaikinimo, atsižvelgiant tiek į informacijos dalis, tiek į jos visumą („operaciją ar operacijų rinkinį“). Nors daugeliu atvejų rezultatas galėjo būti tas pats, tačiau, taip pakeitus sąvoką, jai suteikta kur kas platesnė ir lankstesnė reikšmė bei taikymo sritis.

Kiti atlikti pakeitimai: numatyta galimybė „duomenis valdyti keliems subjektams“ („vienas ar drauge su kitais“), reikalavimas, kad duomenų valdytojas nustatytų „asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus“, ir nuostata, kad tie tvarkymo tikslai ir būdai gali būti nustatyti nacionalinės ar Bendrijos teisės aktais arba kitaip. Direktyvoje taip pat apibrėžta sąvoka „duomenų tvarkytojas“, kurios nėra Konvencijoje Nr. 108. Šie ir kiti pakeitimai išsamiau išnagrinėti šioje nuomonėje.

² Nuomonė Nr. 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos, priimta 2007 m. birželio 20 d. (WP 136).

³ Šie pavyzdžiai yra pagrįsti dabartine nacionaline arba Europos praktika ir, siekiant užtikrinti geresnį supratimą, gali būti iš dalies pakeisti arba pataisyti.

II.1. Savokų paskirtis

Konvencijoje Nr. 108 vartojamos sąvokos „duomenų valdytojas“ (angl. *controller of the file*) paskirtis yra labai siaura⁴, tačiau direktyvoje yra priešingai. Jos 6 straipsnio 2 dalyje aiškiai nustatyta, jog „Duomenų valdytojo pareiga užtikrinti, kad būtų laikomasi šio straipsnio 1 dalies“. Tai susiję su pagrindiniais duomenų kokybės principais, įskaitant 6 straipsnio 1 dalies a punkte nustatytą principą, kad „asmens duomenys turi būti (...) tvarkomi teisingai ir teisėtai“. Tai iš esmės reiškia, kad visos nuostatos, kuriomis nustatytos teisėto duomenų tvarkymo sąlygos, iš esmės taikomos duomenų valdytojui, nors tai ne visais atvejais aiškiai nurodyta.

Be to, nuostatos dėl duomenų subjekto teisių gauti informaciją, susipažinti su duomenimis, ištaisyti, ištrinti arba blokuoti duomenis ir prieštarauti asmens duomenų tvarkymui (10–12 ir 14 straipsniai), suformuluotos taip, kad duomenų valdytojas privalo jų laikytis. Duomenų valdytojas taip pat atlieka pagrindinį vaidmenį pagal pranešimo ir išankstinės patikros nuostatas (18–21 straipsniai). Galiausiai nenuostabu, kad duomenų valdytojas taip pat yra atsakingas iš esmės už bet kokią dėl neteisėto duomenų tvarkymo padarytą žalą (23 straipsnis).

Tai reiškia, kad pirminė ir pagrindinė sąvokos „duomenų valdytojas“ paskirtis – nustatyti, kas atsako už duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi ir kaip duomenų subjektai gali praktiškai naudotis savo teisėmis⁵, kitaip tariant, priskirti atsakomybę.

Tai neatsiejama nuo direktyvos esmės, kadangi pagrindinis direktyvos tikslas yra „užtikrinti asmenų apsaugą tvarkant asmens duomenis“. Šį tikslą praktiškai įmanoma pasiekti ir įgyvendinti tik tuo atveju, jei už duomenų tvarkymą atsakingus asmenis galima teisiniiais ir kitais būdais pakankamai paskatinti imtis visų reikiamų priemonių užtikrinti, kad ši apsauga būtų veiksmingai taikoma praktikoje. Tai patvirtinama direktyvos 17 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią duomenų valdytojas „privalo įgyvendinti tinkamas technines ir organizacines priemones, skirtas apsaugoti, kas asmens duomenys nebūtų netyčia ar neteisėtai sunaikinti ar netyčia prarasti, pakeisti, neleistinais atskleisti ar palikti prieinami, ypač, kai tvarkomus duomenis tenka perduoti tinklu, taip pat apsaugoti nuo bet kokių kitų neteisėtų tvarkymo būdų.“

Prisiimti atsakomybę gali būti skatinama aktyviais ir pasyviais būdais. Pirmuoju atveju siekiama užtikrinti veiksmingą duomenų apsaugos priemonių įgyvendinimą ir pakankamą duomenų valdytojų atskaitingumą. Antruoju atveju, siekiant užtikrinti, kad būtų atlyginta bet kokia patirta žala ir imtasi deramų priemonių bet kokioms klaidoms ar pažeidimams ištaisyti, gali būti imamasi civilinės atsakomybės priemonių ir sankcijų.

⁴ Ši sąvoka nevertinama nė vienoje iš esminių nuostatų, išskyrus 8 straipsnio a punktą dėl teisės gauti informaciją (skaidrumo principas). Tai, kad duomenų valdytojas yra atsakinga šalis, minima tik keliose aiškinamojo memorandumo dalyse.

⁵ Taip pat žr. Direktyvos 95/46/EB 25 konstatuojamąją dalį: „*kadangi apsaugos principai turi atsispindėti, viena vertus – atitinkamas prievoles paskiriant asmenims, valstybės valdžios institucijoms, įmonėms, agentūroms ar kitiems organams, atsakingiems už tvarkymą, ypač už duomenų kokybę, techninį saugumą, pranešimą prižiūrinčiai valdžios institucijai ir aplinkybes, kurioms esant galima tvarkyti, o kita vertus, suteikiant tiems asmenims, apie kuriuos yra tvarkomi duomenys, teisę reikalauti ištaisyti duomenis ar netgi prieštarauti dėl jų tvarkymo tam tikromis aplinkybėmis.*“

Sąvoka „duomenų valdytojas“ taip pat yra labai svarbi nustatant, kurios šalies nacionalinė teisė taikytina duomenų tvarkymo operacijai ar operacijų rinkiniui. Direktyvos 4 straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta pagrindinė taisyklė dėl taikytinos teisės: kiekviena valstybė narė taiko nacionalines nuostatas, „*kai tvarkomi asmens duomenys, jeigu: (...) tvarkoma, duomenų valdytojo padaliniiui veikiant valstybės narės teritorijoje*“. Toliau ši nuostata skamba taip: „*jeigu tas pats duomenų valdytojas steigiamas kelių valstybių narių teritorijoje, jis privalo imtis reikalingų priemonių, kad kiekvienas jo padalinys vykdytų taikytinų nacionalinių įstatymų nustatytas prievolės*“. Tai reiškia, kad taikytina nacionalinė teisė taip pat priklauso nuo duomenų valdytojo padalinio (-ų), o kartais galimas kelių valstybių nacionalinės teisės aktų taikymas ir jų tarpusavio sąveikos⁶.

Galiausiai reikėtų pažymėti, kad sąvoka „duomenų valdytojas“ minima daugybėje įvairių direktyvos nuostatų – įeina į jų taikymo sritį arba yra susijusi su konkrečia tų nuostatų taikymo sąlyga: pvz., 7 straipsnyje nustatyta, kad asmens duomenis galima tvarkyti tik tuo atveju, jeigu: „*c) tvarkyti reikia vykdant teisinę prievolę, kuri privaloma duomenų valdytojui; e) tvarkyti reikia vykdant užduotį, atliekamą visuomenės labui, arba įgyvendinant oficialius įgaliojimus, suteiktus duomenų valdytojui arba trečiajai šaliai, kuriai atskleidžiami duomenys; arba f) tvarkyti reikia dėl teisėtų interesų, kurių siekia duomenų valdytojas arba trečioji šalis (šalys), kurioms atskleidžiami duomenys, išskyrus atvejus, kai (...) yra viršesnės nei šie interesai*“. Duomenų valdytojo tapatybė taip pat yra svarbi informacija, kurią pagal 10 ir 11 straipsnius privaloma suteikti duomenų subjektui.

Sąvoka „duomenų tvarkytojas“ yra svarbi kalbant apie duomenų tvarkymo konfidencialumą ir saugumą (16–17 straipsniai), nes pagal ją nustatoma atsakomybė tų subjektų, kurie aktyviau dalyvauja tvarkant asmens duomenis, tiesiogiai vadovaujami duomenų valdytojo, arba tvarko duomenis kitoje vietoje, tačiau duomenų valdytojo vardu. Subjektų skirstymas į „duomenų valdytojus“ ir „duomenų tvarkytojus“ daugiausia padeda atskirti tuos dalyvius, kurie yra atsakingi kaip duomenų valdytojai, nuo tų, kurie tik veikia duomenų valdytojų vardu. Tai taip pat yra daugiausia atsakomybės pasidalijimo klausimas ir gali turėti kitų pasekmių, susijusių su taikytina teise arba kitais dalykais.

Tačiau duomenų tvarkytojo atveju papildoma tiek duomenų valdytojui, tiek duomenų tvarkytojui svarbi pasekmė – tai, kad pagal direktyvos 17 straipsnį duomenų tvarkymo saugumui taikytina teisė yra nacionalinė tos valstybės narės, kurioje yra įsisteigęs duomenų tvarkytojas, teisė⁷.

Galiausiai, kaip apibrėžta 2 straipsnio f punkte, „*trečioji šalis*“ *reiškia bet kurį fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą, nesantį duomenų subjektu, duomenų valdytoju ar duomenų tvarkytoju, arba tokiu asmeniu, kuriam leidžiama tvarkyti duomenis, tiesiogiai įgaliotam duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo*“. Taigi duomenų valdytojas, duomenų tvarkytojas ir jų darbuotojai laikomi „tiesioginiais duomenų tvarkymo dalyviais“, kuriems netaikomos trečiosioms šalims skirtos specialios nuostatos.

⁶ Darbo grupė 2010 m. ketina priimti atskirą nuomonę dėl „taikytinos teisės“. Bendrijos institucijoms ir įstaigoms tvarkant asmens duomenis, duomenų valdymo vertinimas taip pat yra svarbus, atsižvelgiant į galimą Reglamento (EB) Nr. 45/2001 arba kitų susijusių ES teisės dokumentų taikymą.

⁷ Žr. 17 straipsnio 3 dalies antrąją įtrauką: „(...) prievolės, kaip jas apibrėžia valstybės narės, kurioje įsikūręs duomenų tvarkytojas, įstatymai, taip pat yra privalomos duomenų tvarkytojui“.

II.2. Svarbios aplinkybės

Dėl įvairių susijusios aplinkos pokyčių šiuos klausimus reikia skubiau spręsti ir jie tapo sudėtingesni nei anksčiau. Kai buvo pasirašyta Konvencija Nr. 108, taip pat iš esmės tada, kai buvo priimta Direktyva 95/46/EB, duomenų tvarkymo aplinkybės tebebuvo gana aiškios ir paprastos, bet dabar taip nebėra.

Padėtis visų pirma pasikeitė dėl didėjančios organizacijų diferenciacijos svarbiausiuose sektoriuose. Privačiajame sektoriuje dėl finansinės arba kitokios rizikos dalijimosi nuolat vyksta įmonių įvairinimas; šį procesą dar labiau spartina įmonių susijungimas ir įsigijimas. Viešajame sektoriuje vyksta panaši diferenciacija – decentralizacija arba politikos skyrių ir vykdomųjų įstaigų atskyrimas. Abiejuose sektoriuose vis didesnė reikšmė teikiama organizacijų tarpusavio tiekimo grandinių kūrimui ar paslaugų teikimui, taip pat paslaugų pirkimui pagal rangos sutartis arba užsakymui, siekiant pasinaudoti specializacijos pranašumais ir galima masto ekonomija. Todėl auga įvairių paslaugų sektoriai, o šių paslaugų teikėjai ne visada mano, kad jie yra atsakingi arba atskaitingi. Dėl bendrovių (ir jų rangovų arba subrangovų) organizacinių sprendimų susijusios duomenų bazės gali būti laikomos vienoje ar keliose Europos Sąjungos arba trečiojoje šalyse.

Informacinių ir ryšių technologijų (IRT) plėtra labai palengvino šią organizacijų raidą ir paskatino kai kuriuos kitus pokyčius. Siekiant prisiimti atsakomybę įvairiais lygmenimis – dažnai dėl organizacijų diferenciacijos – paprastai reikia diegti ir plačiai naudoti IRT. Kuriant ir naudojant IRT produktus bei paslaugas, taip pat atsirado susijusių naujų vaidmenų ir atsakomybės sričių, kurių ryšys su esama ar besiformuojančia klientų organizacijų atsakomybe ne visada yra aiškus. Todėl svarbu žinoti svarbius skirtumus ir prireikus paaiškinti atsakomybę. Diegiant mikrotechnologijas, pavyzdžiui, vartojimo prekėse naudojant radijo dažninio atpažinimo (RFID) lustus, kyla panašių klausimų dėl besikeičiančios atsakomybės. Tačiau kyla naujų ir sudėtingų klausimų, susijusių su paskirstytu duomenų apdorojimu, ypač nuotolinių išteklių naudojimu (angl. *cloud computing*) ir kompiuterių tinklais (angl. *grids*)⁸.

Kitas padėtį sunkinantis veiksnys yra globalizacija. Tais atvejais, kai organizacijų diferenciacija ir IRT plėtra vyksta keliose jurisdikcijose (tai dažnas atvejis internete), neišvengiamai kyla klausimų dėl taikytinos teisės – ne tik ES ar EEE valstybių, bet galbūt ir trečiųjų šalių. Vienas pavyzdys žinomas kovos su dopingu sistemoje: Šveicarijoje įsikūrusi Pasaulio antidopingo agentūra (WADA) naudoja duomenų bazę, kurioje saugoma informacija apie atletus (ADAMS). Ši duomenų bazė tvarkoma Kanadoje, bendradarbiaujant su viso pasaulio nacionalinėmis antidopingo organizacijomis. 29 straipsnio darbo grupė pastebėjo, kad atsakomybės pasidalijimas ir duomenų valdytojo paskyrimas yra itin sudėtingi klausimai⁹.

⁸ Nuotolinių išteklių naudojimas (angl. *cloud computing*) – tai toks duomenų apdorojimas, kai naudojant interneto technologijas daugeliui klientų teikiamos paslaugos – nevienodo masto ir lankstūs IT pajėgumai. Būdingos paslaugos, kurias teikiant naudojami nuotoliniai ištekliai, yra internete paplitusios komercinės taikomosios programos, kuriomis naudojama per interneto naršyklę, o programinė įranga ir duomenys saugomi serveriuose. Šiuo požiūriu „nuotoliniai ištekliai“ nėra baigtiniai – tai yra universalī prieiga prie viso pasaulio informacijos ir naudotojų. Dėl „tinklų“ žr. 19 pavyzdį toliau.

⁹ 2008 m. rugpjūčio 1 d. Nuomonė Nr. 3/2008 dėl Pasaulio antidopingo kodekso tarptautinio privatumo apsaugos standarto projekto (WP 156).

Taigi, svarbiausi šioje nuomonėje aptariami klausimai yra labai svarbūs praktikoje ir gali turėti rimtų pasekmių.

II.3. Kai kurie svarbiausi uždaviniai

Siekiant direktyvos tikslų, svarbiausia užtikrinti, kad atsakomybė už duomenų tvarkymą būtų aiškiai nustatyta ir galėtų būti veiksmingai taikoma.

Jei nėra pakankamai aišku, kas ir ką turi daryti, pvz., niekas neprisima atsakomybės arba gali būti daug duomenų valdytojų, aiškiai kyla grėsmė, kad bus daroma per mažai arba visai nieko nedaroma, ir teisės aktų nuostatos gali likti neįgyvendintos. Be to, aiškinant teisės aktus gali būti pateikta prieštaringų teiginių ir gali kilti kitokių nesutarimų, dėl to teigiamas poveikis gali būti mažesnis nei tikėtasi arba gali atsirasti neigiamų pasekmių, dėl kurių teigiamas poveikis sumažėtų arba visai išnyktų.

Todėl visais šiais atvejais svarbiausia užtikrinti pakankamą aiškumą, kad būtų galima veiksmingai taikyti teisės aktus ir jų laikytis praktikoje. Jei kiltų abejonų, tokį poveikį tikriausiai turėtų sprendimas, priimtas remiantis daugumos nuomone.

Tačiau tie patys kriterijai, kuriais užtikrinamas pakankamas aiškumas, taip pat gali padidinti situacijos sudėtingumą ir turėti nepageidaujamų pasekmių. Pavyzdžiui, jei dėl tikrosios organizacijos situacijos duomenų valdymas pasidalijamas, įvairiose jurisdikcijose gali kilti neaiškumų dėl taikytinos nacionalinės teisės.

Todėl, atliekant šią analizę, ypatingą dėmesį reikėtų skirti santykiui tarp priimtinių pasekmių, kurios atsirastų taikant galiojančias taisykles, ir galimo poreikio pakeisti galiojančias taisykles, siekiant užtikrinti tolesnį jų veiksmingumą ir išvengti nepageidaujamų pasekmių keičiantis aplinkybėms.

Todėl ši analizė yra strategiškai labai svarbi; ją atlikti reikėtų kruopščiai, gerai susipažinus su visomis galimomis įvairių klausimų sąveikomis.

III. Apibrėžčių analizė

III.1. Duomenų valdytojo apibrėžtis

Direktyvoje pateiktą duomenų valdytojo apibrėžtį sudaro trys pagrindinės dalys, kurių kiekviena atskirai aptarta šioje nuomonėje:

- duomenų valdytojas reiškia „fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą“;
- „kuris vienas ar drauge su kitais“;
- „nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus“.

Pirmojoje dalyje kalbama apie asmenis, kuriems taikoma ši apibrėžtis. Trečiojoje dalyje minimos esminės savybės, kuriomis duomenų valdytojas skiriasi nuo kitų subjektų, o antrojoje dalyje įvertinta galimybė „duomenis valdyti keliems subjektams“. Šios apibrėžties dalys yra glaudžiai susijusios, tačiau pagal šioje nuomonėje taikomą metodiką kiekviena iš jų išnagrinėta atskirai.

Praktiniais sumetimais pirmiausia vertėtų apsvarstyti trečiosios apibrėžties dalies *pirmąjį elementą*, t. y. žodžio „nustato“ reikšmes, vėliau išnagrinėti kitus trečiosios apibrėžties dalies elementus ir galiausiai aptarti pirmąją bei antrąją apibrėžties dalis.

III.1.a) Pirmoji dalis: „nustato“

Kaip jau minėjome, sąvoka „duomenų valdytojas“ Konvencijoje Nr. 108 nebuvo labai svarbi. Konvencijos 2 straipsnyje „duomenų valdytojas“ apibrėžtas kaip asmuo, „kuris (...) yra kompetentingas priimti sprendimą“. Konvencijoje pabrėžiama, kad reikia nustatyti kompetenciją, kuri nustatoma „pagal nacionalinės teisės aktus“. Todėl konvencijoje remiamasi nacionaliniais duomenų apsaugos teisės aktais, kuriuose, kaip minima aiškinamajame memorandume, turėtų būti nustatyti „tikslūs kompetentingo asmens nustatymo kriterijai“.

Pirmasis Komisijos pasiūlymas atitinka šią nuostatą, bet iš dalies pakeistame Komisijos pasiūlyme minimas subjektas, „kuris priima sprendimus“, taigi nebėra poreikio nustatyti kompetenciją teisės aktuose – teisinė kompetencijos apibrėžtis įmanoma, bet nepivaloma. Tai patvirtinama Tarybos bendrąja pozicija ir priimtos direktyvos tekstu – abiejuose dokumentuose minimas subjektas, „kuris nustato“.

Tokiomis aplinkybėmis, kelis kartus pakeitus sąvokos formuluotę, paaiškėjo du svarbūs dalykai: visų pirma, būti duomenų valdytoju galima nepriklausomai nuo konkrečios teisės aktuose suteiktos kompetencijos ar įgaliojimo valdyti duomenis; antra, priėmus Direktyvą 95/46/EB, duomenų valdytojo nustatymas tapo Bendrijos sąvoka, Bendrijos teisėje turinčia savarankišką reikšmę, kuri nekeičiama galimomis skirtingomis nacionalinės teisės aktų nuostatomis. Pastarasis aspektas būtinas siekiant užtikrinti veiksmingą direktyvos taikymą ir aukšto lygio duomenų apsaugą valstybėse narėse, todėl esminės sąvokos „duomenų valdytojas“, kuriai direktyvoje suteikta didesnė svarba negu Konvencijoje Nr. 108, aiškinimas turi būti vienodas ir savarankiškas.

Šiuo atžvilgiu minėta sąvoka direktyvoje suformuluota visiškai aiškiai – pagal direktyvą, net tuo atveju, jei gebėjimą „nustatyti“ duomenų tvarkymo tikslus ir būdus galima įgyti tik pagal konkrečias teisės aktų nuostatas, paprastai tai turėtų būti grindžiama konkrečių faktų arba aplinkybių analize – reikėtų įvertinti susijusias konkrečias duomenų tvarkymo operacijas ir suprasti, kas jas nustato; visų pirma reikia atsakyti į klausimus „Kodėl šie duomenys tvarkomi?“, „Kieno iniciatyva jie tvarkomi?“.

Duomenų valdytoju subjektas tampa visų pirma tada, kai konkrečioje situacijoje nusprendžia tvarkyti asmens duomenis, siekdamas savo tikslų. Norint tai nustatyti, vien tik formalus kriterijaus iš tiesų nepakanka bent dėl dviejų priežasčių: kai kuriais atvejais tiesiog nebūtų oficialaus sprendimo paskirti duomenų valdytoją, pavyzdžiui, teisės aktu, sutartimi ar pranešimu duomenų apsaugos institucijai; kitais atvejais oficialus duomenų valdytojo paskyrimas gali neatitikti tikrovės – valdyti duomenis gali būti oficialiai pavesta subjektui, kuris iš tiesų negali „nustatyti“ duomenų tvarkymo tikslų ir būdų.

Tikrosios įtakos svarba taip pat įrodyta SWIFT byloje¹⁰: bendrovė SWIFT buvo oficialiai paskirta duomenų tvarkytoju, bet iš tiesų bent iš dalies veikė kaip duomenų valdytojas. Todėl buvo išaiškinta, kad nors sutartis, kurios viena iš šalių paskirta duomenų valdytoju

¹⁰ Ši byla iškelta dėl bankų duomenų, kuriuos SWIFT rinko siekdama atlikti finansines operacijas tų bankų ir finansų įstaigų vardu, perdavimo JAV institucijoms siekiant kovoti su terorizmo finansavimu.

arba tvarkytoju, gali suteikti svarbių žinių apie tos šalies teisinį statusą, tačiau toks paskyrimas pagal sutartį neturi lemiamos reikšmės nustatant tikrąjį tos sutarties šalies statusą, nes jis turi būti nustatytas atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

Šis praktinis požiūris taip pat grindžiamas direktyvos nuostata, kad duomenų valdytojas yra asmuo, kuris „nustato“, o ne „įteisina“ duomenų tvarkymo tikslą ir būdus. Nustatant duomenų valdytoją didžiausią reikšmę turi konkretūs faktai – net jei toks paskyrimas atrodo neteisėtas arba duomenys tvarkomi neteisėtai. Šiuo atveju nesvarbu, ar sprendimas tvarkyti duomenis buvo „teisėtas“, t. y. ar tokį sprendimą priėmęs subjektas turėjo teisę tai daryti, ar duomenų valdytojas buvo oficialiai paskirtas pagal konkrečią procedūrą. Bet kuriuo atveju, asmens duomenų tvarkymo teisėtumo klausimas sprendžiamas kitame etape ir vertinamas pagal kitus direktyvos straipsnius (visų pirma 6–8 straipsniai). Kitaip tariant, svarbu užtikrinti, kad net ir neteisėto duomenų tvarkymo atveju duomenų valdytoją būtų lengva nustatyti ir patraukti atsakomybėn už duomenų tvarkymą.

Paskutinytis sąvokos „duomenų valdytojas“ požymis yra duomenų valdytojo savarankiškumas – nors išorės teisės šaltiniai gali padėti nustatyti duomenų valdytoją, šią sąvoką reikėtų aiškinti visų pirma pagal duomenų apsaugos teisės aktus¹¹. Duomenų valdytojo sampratai neturėtų prieštarauti kitos, kai kada prieštaringos ar iš dalies sutampančios kitų teisės sričių sąvokos, kaip antai „intelektinės nuosavybės kūrėjas“ arba „intelektinės nuosavybės teisių savininkas“. Intelektinės nuosavybės teisių turėtojas taip pat gali būti „duomenų valdytojas“, privalantis vykdyti duomenų apsaugos teisės aktuose nustatytus įpareigojimus.

Klasifikacijos poreikis

„Duomenų valdytojas“ yra praktinė sąvoka, kurios paskirtis – priskirti atsakomybę tam, kas turi tikrąją įtaką, taigi atsakomybė priskiriama remiantis ne formaliu aspektu, o konkrečių faktų analize. Taigi, norint nustatyti, kas valdo duomenis, kai kada gali reikėti atlikti išsamų ir ilgą tyrimą. Tačiau, norint užtikrinti veiksmingumą, būtina laikytis pragmatiško požiūrio – duomenų valdymas turi būti nuspėjamas. Todėl reikia vadovautis bendraisiais principais ir praktinėmis prielaidomis, kad būtų lengviau ir paprasčiau taikyti duomenų apsaugos teisės aktus.

Todėl būtina paaiškinti direktyvą, siekiant užtikrinti, kad „sprendimus priimančių subjektą“ daugelyje situacijų būtų galima lengvai ir aiškiai nustatyti atsižvelgiant į tas teises ir (arba) faktines aplinkybes, pagal kurias paprastai būtų nustatoma tikroji subjekto įtaka, nebent būtų papildomų požymių, kad yra kitaip.

Siekiant sistemingai spręsti šiuos klausimus, susijusias aplinkybes galima išnagrinėti ir suskirstyti pagal tris toliau pateiktas situacijų kategorijas.

1) Duomenų valdymas pagal aiškią teisinę kompetenciją. Toks atvejis, be kita ko, minimas antroje apibrėžties dalyje, t. y. kai nacionaliniuose arba Bendrijos teisės aktuose yra nustatytas duomenų valdytojas arba pateikti konkretūs duomenų valdytojo skyrimo kriterijai. Atveju, kai duomenų valdytojas yra aiškiai nustatytas teisės aktuose, yra nedaug ir paprastai jie nėra labai sudėtingi. Kai kurių šalių nacionalinėje teisėje valdžios institucijos, vykdydamos savo užduotis, atsako už susijusių asmens duomenų tvarkymą.

¹¹ Žr. toliau aprašytus sutapimus su kitų teisės sričių sąvokomis (pvz., intelektinės nuosavybės teisių arba mokslinių tyrimų teisių turėtojo samprata arba atsakomybė civilinėje teisėje).

Tačiau dažniau duomenų valdytojas nėra tiesiogiai skiriamas pagal teisės aktus ir nėra nustatyta jo skyrimo kriterijų, tačiau teisės aktuose yra nustatyta užduotis arba konkretus asmuo įpareigojamas rinkti ir tvarkyti tam tikrus duomenis. Tokiu atveju, pavyzdžiui, subjektui gali būti pavesta atlikti tam tikras viešojo sektoriaus (pvz., socialinės apsaugos) užduotis, kurių neįmanoma atlikti nerenkant bent kai kurių asmens duomenų, ir sukurti šioms užduotims atlikti reikiamą registrą. Tokiu atveju duomenų valdytojas yra nustatytas teisės aktuose. Apskritai teisės aktuose gali būti nustatyta viešųjų arba privačiųjų subjektų prievolė saugoti arba pateikti tam tikrus duomenis. Tokiu atveju šie subjektai paprastai laikomi duomenų valdytojais visais atvejais, kai tik tvarko asmens duomenis šiomis aplinkybėmis.

2) Numanoma duomenų valdytojo kompetencija. Šiuo atveju gebėjimas nustatyti duomenų tvarkymo tikslus ir būdus nėra aiškiai nustatytas teisės aktuose ir tiesiogiai nereglamentuojamas aiškiais teisės aktų nuostatomis, bet įgyjamas pagal bendrąsias teisės aktų nuostatas arba nusistovėjusią įvairių sričių teisinę (civilinės teisės, komercinės teisės, darbo teisės ar kt.) praktiką. Šiuo atveju nustatyti duomenų valdytoją padeda įprasti tradiciniai vaidmenys, paprastai siejami su tam tikra atsakomybe: pavyzdžiui, darbdavys gali būti savo darbuotojų, leidėjas – savo leidinių prenumeratorių, asociacija – savo narių ar rėmėjų asmens duomenų valdytojas.

Visais šiais atvejais galima manyti, kad gebėjimas nustatyti duomenų tvarkymo veiklą yra savaime susijęs su praktiniu (privačios) organizacijos vaidmeniu, kuris iš esmės apima ir atsakomybę už duomenų tvarkymą. Teisiškai tai būtų taikoma nepriklausomai nuo to, ar gebėjimas nustatyti duomenų tvarkymo tikslus ir būdus būtų suteiktas minėtiems teisiniams subjektams, ar juo naudotusi atitinkami tų subjektų vardu veikiantys organai arba panašų vaidmenį atliekantys fiziniai asmenys (žr. toliau, pirmosios dalies aptarimą c punkte). Tačiau tokia pati būtų ir tam tikras administracinės užduoties atliekančios valstybės institucijos padėtis šalyje, kurioje jos atsakomybė už duomenų apsaugą nėra aiškiai nustatyta teisės aktuose.

Pavyzdys Nr. 1. Telekomunikacijų operatoriai

Įdomus privačiajam sektoriui skirtų teisinių gairių pavyzdys yra susijęs su telekomunikacijų operatorių vaidmeniu: Direktyvos 95/46/EB 47 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad „jeigu žinutė su asmens duomenimis perduodama telekomunikacijomis ar elektroniniu paštu, kurių vienintelė paskirtis – perduoti tokias žinutes, ta žinute perduodamų asmens duomenų atžvilgiu duomenų valdytoju paprastai laikomas tas asmuo, kuris žinutę sukūrė, o ne tas, kuris teikia perdavimo paslaugas; (...) nepaisant to, tokias paslaugas teikiantys asmenys paprastai yra laikomi duomenų valdytojais, kai tvarkomi papildomi asmens duomenys, reikalingi minėtoms paslaugoms teikti“. Todėl telekomunikacijų paslaugų teikėją iš esmės reikėtų laikyti tik srauto ir sąskaitų duomenų, o ne perduodamų duomenų valdytoju¹². Ši Bendrijos teisės aktų leidėjo teisinė rekomendacija visiškai atitinka šioje nuomonėje išreikštą praktinį požiūrį.

¹² Duomenų apsaugos institucija (DAI) sprendė duomenų valdymo klausimą, remdamasi duomenų subjekto pateiktu skundu dėl nepageidaujamos el. paštu siunčiamos reklamos. Šiame skunde duomenų subjektas pareikalavo, kad jo ryšių tinklo operatorius patvirtintų arba paneigtų, jog jis el. paštu siuntė minėtą reklamą. DAI pareiškė, kad susijusių duomenų valdytoju negalima laikyti bendrovės, kuri klientui suteikė tik prieigą prie ryšių tinklo, t. y. neperdavė duomenų, nesirinko adresatų ir nekeitė perduodamų duomenų.

3) *Duomenų valdymas turint tikrąją įtaką*. Šiuo atveju duomenų valdytojo atsakomybė priskiriama remiantis faktinių aplinkybių vertinimu. Dažnai vertinami įvairių dalyvaujančių šalių sutartiniai santykiai. Atlikus šį vertinimą, galima padaryti nepriklausomas išvadas ir vienai ar daugiau šalių priskirti duomenų valdytojo vaidmenį bei atsakomybę. Tai gali būti ypač naudinga sudėtingomis aplinkybėmis, kuriomis neretai naudojamos naujos informacinės technologijos ir susiję subjektai dažnai mano, kad jie yra ne atsakingi duomenų valdytojai, o „tarpininkai“.

Sutartyje gali būti nenurodyta, kas yra duomenų valdytojas, bet pateikta pakankamai informacijos, kad duomenų valdytojo atsakomybę būtų galima priskirti akivaizdžiai vadovaujamąjį vaidmenį atliekančiai šaliai. Sutartyje taip pat gali būti aiškiau nurodyta, kas yra duomenų valdytojas. Jei nėra pagrindo abejoti, kad sutarties nuostatos atitinka tikrovę, sutarties sąlygoms prieštarauti nederėtų. Tačiau sutarties sąlygos ne visada yra lemiamas veiksnys – jei taip būtų, šalys paprasčiausiai galėtų pasidalyti atsakomybę savo nuožiūra.

Vien to, kad subjektas priima sprendimus dėl asmens duomenų tvarkymo, gali pakakti, kad jis būtų laikomas duomenų valdytoju, net jei tai nėra įtvirtinta sutartiniais santykiais arba net jei sutartyje aiškiai nustatyta kitaip. Akivaizdus pavyzdys – SWIFT byla: bendrovė SWIFT tam tikrus asmens duomenis, kuriuos iš pradžių finansų įstaigų vardu tvarkė siekdama komercinių tikslų, pagal JAV įždo šaukimus į teismą, nusprendė teikti ir kovos su terorizmo finansavimu tikslais.

Jei kyla abejonių dėl duomenų valdytojo tapatybės, gali būti naudinga įvertinti ne tik sutarties sąlygas, bet ir kitus aspektus, kaip antai tikrąją šalies vykdomos kontrolės lygį, duomenų subjektų atžvilgiu kuriamą įvaizdį ir dėl šio matomumo atsirandančius duomenų subjektų lūkesčius (taip pat žr. toliau, b punkte pateiktą trečiosios dalies aprašymą). Ši kategorija itin svarbi, nes pagal ją taip pat galima nustatyti ir priskirti atsakomybę už neteisėtą elgesį tais atvejais, kai tikrieji duomenų tvarkymo veiksmai gali prieštarauti kai kurių šalių interesams ir norams.

Preliminari išvada

Pagal pirmąsias dvi kategorijas iš esmės galima patikimiau nustatyti sprendimus priimančią subjektą; jas galima pritaikyti daugiau kaip 80 % praktinių atvejų. Tačiau oficialus teisėtas duomenų valdytojo paskyrimas turėtų atitikti duomenų apsaugos taisykles – reikėtų užtikrinti, kad paskirtasis subjektas tinkamai valdytų duomenų tvarkymo operacijas, kitaip tariant, kad teisėtas paskyrimas atitiktų tikrąją padėtį.

3 kategoriją būtina išnagrinėti išsamiau, nes pagal ją padėtis gali būti aiškinama įvairiai. Išaiškinti šį klausimą dažnai gali padėti sutarties sąlygos, bet jų reikšmė ne visada lemiamą. Vis daugiau subjektų nemano, kad jie nustato duomenų tvarkymo veiklą, taigi nemano, kad yra už ją atsakingi. Šiais atvejais padaryti išvadą įmanoma tik atsižvelgiant į tikrąją tokių subjektų įtaką. Nepaisant to, šio duomenų tvarkymo teisėtumo klausimas bus vertinamas pagal kitus (6–8) straipsnius.

Jei netaikoma nė viena iš minėtųjų kategorijų, duomenų valdytojo paskyrimą reikėtų laikyti „negaliojančiu“. Duomenų valdytoju iš tiesų negalima laikyti subjekto, kuris neturi nei teisėtos, nei tikrosios įtakos asmens duomenų tvarkymui.

Formaliai šis požiūris patvirtinamas aplinkybe, kad duomenų valdytojo apibrėžtį reikėtų laikyti privaloma teisine nuostata, nuo kurios šalys negali tiesiog nukrypti ar jos nesilaikyti. Strategiškai tokiu paskyrimu būtų kliudoma veiksmingai taikyti duomenų apsaugos teisės aktus ir panaikinama su duomenų tvarkymu siejama atsakomybė.

III.1.b) Trečioji dalis: „tvarkymo tikslai ir būdai“

Trečioji dalis yra esminė nustatant, kokius aspektus turėtų nustatyti šalis, kad ją būtų galima laikyti duomenų valdytoju.

Praeityje ši nuostata buvo ne kartą keičiama. Konvencijoje Nr. 108 kalbama apie tai, kokia yra automatizuotų duomenų rinkmenų paskirtis, kokie asmens duomenys turėtų būti saugomi ir kaip jie turėtų būti tvarkomi. Komisija panaudojo šiuos esminius elementus, šiek tiek pakeitė jų formuluotes ir įtraukė kompetenciją nustatyti, kurios trečiosios šalys gali gauti duomenis. Iš dalies pakeistame Komisijos pasiūlyme „duomenų rinkmenos paskirtis“ pakeista „duomenų tvarkymo paskirtis ir tikslas“, taigi nuo pastovios su duomenų rinkmena susietos apibrėžties pereita prie lanksčios su duomenų tvarkymo veikla susietos apibrėžties. Iš dalies pakeistame pasiūlyme taip pat minimi keturi elementai (paskirtis (tikslas), asmens duomenys, operacijos ir trečiųjų šalių prieiga prie duomenų), kurių skaičius sumažintas iki dviejų („tikslai ir būdai“) tik priėmus Tarybos bendrąją poziciją.

Žodynuose „tikslas“ apibrėžiamas kaip „norimas rezultatas, kurio siekiama arba kuriuo vadovaujamosi atliekant suplanuotus veiksmus“, o „būdas“ – „tai, kaip gaunamas rezultatas arba pasiekiamas tikslas“.

Direktyvoje nustatyta, kad duomenys turi būti surinkti siekiant nurodytų, aiškiai apibrėžtų ir teisėtų tikslų, o po to tvarkomi tik šiuos tikslus atitinkančiais būdais. Todėl itin svarbu nustatyti duomenų tvarkymo „tikslus“ ir „būdus“ šiems tikslams pasiekti.

Taip pat galima teigti, kad nustatyti duomenų tvarkymo tikslus ir būdus yra tas pat, kas atsakyti į klausimus „kodėl“ ir „kaip“ vykdoma tam tikra duomenų tvarkymo veikla. Šiuo požiūriu, taip pat atsižvelgiant į tai, kad abu elementai yra susiję, reikia suteikti gairių dėl to, kokio lygio įtaka, nustatant „kodėl“ ir „kaip“, gali reikšti, kad subjektą reikia laikyti duomenų valdytoju.

Taigi, vertinant nustatytus duomenų tvarkymo tikslus ir būdus, siekiant nuspręsti, kam priskiriamas duomenų valdytojo vaidmuo, esminis klausimas yra tai, kaip išsamiai asmuo turėtų nustatyti duomenų tvarkymo tikslus ir būdus, kad jis būtų laikomas duomenų valdytoju, ir, atitinkamai, kokia yra pasirinkimo laisvė, kurią pagal direktyvą gali turėti duomenų tvarkytojas. Šios apibrėžtys yra itin svarbios, kai tvarkant asmens duomenis dalyvauja įvairūs subjektai ir būtina nustatyti, kuris iš jų yra duomenų valdytojas (vienas arba kartu su kitais) ir kuriuos iš jų reikėtų laikyti duomenų tvarkytojais (jei yra).

Duomenų tvarkymo tikslai ir būdai konkrečiomis aplinkybėmis gali būti nevienodai svarbūs.

Reikia vertinti pragmatiškai ir didesnę reikšmę teikti tikslų nustatymo bei sprendimų priėmimo laisvei. Šiais atvejais būtina kelti klausimą, kodėl duomenys tvarkomi ir kokią vaidmenį gali atlikti susiję subjektai, kaip antai paslaugas užsakančios bendrovės: ar bendrovė, kurios paslaugos užsakomos, tvarkytų duomenis, jei duomenų valdytojas to nebūtų paprašęs, ir kokiomis sąlygomis ji tai darytų? Duomenų tvarkytojas galėtų atlikti tolesnius veiksmus vadovaudamasis gautais bendro pobūdžio nurodymais daugiausia dėl duomenų tvarkymo tikslų, tačiau labai išsamiai nenurodžius duomenų tvarkymo būdų.

Pavyzdys Nr. 2. Rinkodara paštu

Bendrovė ABC, siekdama vykdyti savo rinkodaros paštu kampanijas ir mokėti atlyginimus darbuotojams, sudaro sutartis su įvairiomis organizacijomis. Ji duoda aiškius nurodymus (kokią reklaminę medžiagą ir kam siųsti, kam reikia mokėti, kokias sumas, iki kokios datos ir t. t.). Nors organizacijos turi tam tikrą veiksmų laisvę (taip pat laisvę rinktis programinę įrangą), jų užduotys yra pakankamai aiškiai ir griežtai nustatytos, ir nors rinkodaros paštu bendrovė gali teikti pasiūlymus (pvz., patarti nesiųsti laiškų rugpjūčio mėn.), ji aiškiai privalo elgtis pagal bendrovės ABC nurodymus. Be to, teisę naudoti tvarkomus duomenis turi tik vienas subjektas – bendrovė ABC; visi kiti subjektai, jei kiltų abejonių dėl jų duomenų tvarkymo veiksmų teisėtumo, turėtų remtis bendrovės ABC teisiniu pagrindu. Šiuo atveju aišku, kad bendrovė ABC yra duomenų valdytojas ir kad kiekvieną atskirą organizaciją galima laikyti duomenų tvarkytoju, bendrovės ABC vardu tvarkančiu konkrečius duomenis.

Nustatant duomenų tvarkymo būdus, sąvoka „būdai“ aiškiai apima labai įvairius elementus. Tai taip pat rodo aplinkybės, kuriomis suformuluota sąvokos „būdai“ apibrėžtis. Pradiniame direktyvos pasiūlyme buvo numatyta, kad duomenų valdytojo vaidmuo būtų nustatomas pagal keturis aspektus (paskirtis (tikslai), asmens duomenys, operacijos ir trečiųjų šalių prieiga prie duomenų). Galutinės nuostatos, kurioje minima tik „tikslai ir būdai“, negalima laikyti prieštaraujančia ankstesnei formuluotei, kadangi, be jokios abejonės, pvz., duomenų valdytojas privalo nustatyti, kurie duomenys turi būti tvarkomi siekiant numatyto (-ų) tikslo (-ų). Todėl galutinę apibrėžtį reikia laikyti tik sutrumpinta pradinės apibrėžties versija, išlaikiusia ankstesnės apibrėžties reikšmę. Kitaip tariant, „būdai“ yra ne tik techninės asmens duomenų tvarkymo priemonės, bet ir tai, kaip tvarkomi duomenys, įskaitant tokius klausimus, kaip antai „Kurie duomenys turi būti tvarkomi?“, „Kurios trečiosios šalys gali gauti šiuos duomenis?“, „Kada duomenis reikia ištrinti?“ ir t. t.

Todėl, nustatant „būdus“, atsižvelgiama ir į techninius, ir į organizacinius klausimus, kuriuos galima perduoti spręsti duomenų tvarkytojams (kaip antai „Kokią techninę arba programinę įrangą reikia naudoti?“), taip pat į esminius klausimus, kuriuos paprastai ir iš esmės sprendžia duomenų valdytojas, kaip antai: „Kuriuos duomenis reikia tvarkyti?“, „Kaip ilgai reikia juos tvarkyti?“, „Kas gali gauti šiuos duomenis?“ ir t. t.

Atsižvelgiant į tai, duomenų valdytojas būtų įvardijamas visais atvejais, kai nustatomas duomenų tvarkymo tikslas, tačiau, spręsti, kas valdo duomenis, kai nustatomi duomenų tvarkymo būdai, įmanoma tik tuo atveju, jei priimami sprendimai dėl esminių tų būdų elementų.

Šiuo atžvilgiu gali būti, kad ir technines, ir organizacines priemones nustato tik duomenų tvarkytojas.

Šiais atvejais, kai tikslai yra aiškiai suformuluoti, bet nurodymų dėl techninių ir organizacinių priemonių pateikta nedaug arba visai nėra, duomenų tvarkymo būdas turėtų būti pagrįstas duomenų valdytojo tikslui (-ams) pasiekti, ir duomenų valdytojas turėtų būti informuojamas apie visus naudojamus duomenų tvarkymo būdus. Jeigu duomenų tvarkymo tikslas priklausytų nuo rangovo ir jis tvarkytų duomenis (taip pat) savo reikmėms, pavyzdžiui, gautus asmens duomenis naudotų papildomos vertės turinčioms paslaugoms teikti, tuomet jis, vykdydamas kitą duomenų tvarkymo veiklą,

būtų duomenų valdytojas (arba galbūt bendras valdytojas), turintis vykdyti visus įpareigojimus pagal galiojančius duomenų apsaugos teisės aktus.

Pavyzdys Nr. 3. Bendrovė, kuri yra duomenų tvarkytojas, bet veikia kaip duomenų valdytojas

„MarketinZ“ įvairioms bendrovėms teikia reklamos ir tiesioginės rinkodaros paslaugas. „GoodProductZ“ sudaro sutartį su bendrove „MarketinZ“, pagal kurią „MarketinZ“ bendrovės „GoodProductZ“ klientams teikia komercinės reklamos paslaugas ir yra duomenų tvarkytojas. Tačiau „MarketinZ“ nusprendžia naudotis bendrovės „GoodProductsZ“ klientų duomenų baze reklamuojama produktus kitiems klientams. Priėmusi šį sprendimą perduoti asmens duomenis siekiant dar vieno papildomo tikslo, „MarketinZ“, vykdydama šią duomenų tvarkymo operaciją, tampa duomenų valdytoju. Nepaisant to, šio duomenų tvarkymo teisėtumo klausimas sprendžiamas pagal kitus (6–8) straipsnius.

Kai kuriose teisinėse sistemose sprendimai dėl apsaugos priemonių yra itin svarbūs, nes apsaugos priemonės aiškiai laikomos esminiu duomenų valdytojo nustatomu dalyku. Todėl kyla klausimas, kokius sprendimus dėl apsaugos turėtų priimti bendrovė, gavusi užsakymą tvarkyti duomenis, kad ją būtų galima laikyti duomenų valdytoju.

Preliminari išvada

Duomenų tvarkymo tikslą nustato tik duomenų valdytojas. Todėl bet kuris šį sprendimą priėmęs subjektas yra (*de facto*) duomenų valdytojas. Duomenų valdytojas kitiems subjektams gali pavesti nustatyti duomenų tvarkymo būdus, spręsti techninius ar organizacinius klausimus. Svarbius klausimus, nuo kurių priklauso duomenų tvarkymo teisėtumas, sprendžia tik duomenų valdytojas. Asmuo arba subjektas, kuris sprendžia, pvz., kaip ilgai reikia saugoti duomenis arba kas gali gauti tvarkomus duomenis, šio duomenų naudojimo atžvilgiu veikia kaip duomenų valdytojas, todėl turi vykdyti visus duomenų valdytojo įpareigojimus.

III.1.c) Pirmoji dalis: „fizinis asmuo, juridinis asmuo ar bet kuris kitas organas“

Pirmojoje apibrėžties dalyje kalbama apie asmenį – kas gali būti duomenų valdytojas, taigi laikomas iš esmės atsakingu už direktyvos reikalavimų vykdymą. Ši apibrėžtis suformuluota visiškai taip pat kaip Konvencijos Nr. 108 2 straipsnyje ir nebuvo atskirai svarstoma priimant sprendimą dėl direktyvos. Ji apima labai įvairius subjektus, galinčius atlikti duomenų valdytojo vaidmenį, pradedant fiziniiais ir baigiant juridiniais asmenimis, taip pat įskaitant „bet kurį kitą organą“.

Aiškinant šią apibrėžties dalį svarbu užtikrinti, kad direktyva būtų veiksmingai taikoma, visais atvejais stengiantis kuo aiškiau ir vienareikšmiškiau nustatyti duomenų valdytoją, nepaisant to, ar asmuo yra oficialiai ir viešai paskirtas duomenų valdytoju.

Visų pirma svarbu, kiek įmanoma, stengtis nenukrypti nuo kitų sričių teisės, kaip antai civilinės, administracinės ir baudžiamosios, nustatytos viešojo ir privačiojo sektorių praktikos. Nuo šių nuostatų daugeliu atvejų priklausys, kuriems asmenims ar subjektams reikėtų priskirti atsakomybę, ir jos iš esmės padės nustatyti, kas yra duomenų valdytojas.

Strategiškai priskiriant atsakomybę, duomenų valdytoju visų pirma reikėtų laikyti bendrovę arba subjektą, o ne konkretų toje bendrovėje arba subjekte dirbantį asmenį, kad duomenų subjektai, naudodamiesi direktyvoje nustatytais teisėmis, turėtų pastovesnį ir patikimesnį nuorodinį subjektą. Pagrindinė atsakomybė už duomenų tvarkymą ir įpareigojimai pagal duomenų tvarkymo teisės aktus tenka bendrovei arba subjektui, nebent yra aiškių požymių, kad už tai atsako fizinis asmuo. Apskritai reikėtų manyti, kad bendrovė arba viešoji įstaiga atsako už duomenų tvarkymo veiklą, kuri atitinka jos veiklos sritį ir riziką.

Kai kada bendrovės ir viešosios įstaigos paskiria konkretų asmenį, kuris atsako už duomenų tvarkymo operacijų vykdymą. Tačiau, taip pat tais atvejais, kai paskiriamas konkretus fizinis asmuo, turintis užtikrinti duomenų apsaugos principų laikymąsi arba tvarkyti asmens duomenis, šis asmuo yra ne duomenų valdytojas, o juridinio subjekto (bendrovės arba viešosios įstaigos) vardu veikiantis asmuo, ir minėtas subjektas, kaip duomenų valdytojas, vis tiek atsakys už bet kokius principų pažeidimus¹³.

Ypač didelėse ir sudėtingose struktūros organizacijose tai yra esminis „duomenų apsaugos valdymo“ klausimas, siekiant užtikrinti tiek aiškia bendrovei atstovaujančio fizinio asmens atsakomybę, tiek konkrečią jos struktūros subjektų veiklos atsakomybę, pavyzdžiui, kitiems asmenims pavedant atlikti duomenų subjektų atstovų arba asmenų ryšiams užduotis.

Atlikti konkrečią analizę reikia tais atvejais, kai juridiniam asmeniui dirbantis fizinis asmuo naudoja duomenis siekdamas savo tikslų, kurie neįeina į to juridinio asmens veiklos ir galimos kontrolės sritis. Šiuo atveju atitinkamas fizinis asmuo būtų nustatytų tvarkomų duomenų valdytojas, atsakingas už tokį asmens duomenų naudojimą. Tačiau pirminis tų duomenų valdytojas vis tiek būtų iš dalies atsakingas, jei duomenys siekiant kitų tikslų būtų tvarkomi dėl to, kad nepakanka tinkamų apsaugos priemonių.

Kaip jau minėjome, duomenų valdytojo vaidmuo yra esminis ir ypač svarbus nustatant atsakomybę bei sankcijas. Nors įvairiose valstybėse narėse atsakomybė ir sankcijos labai skiriasi, kadangi jos nustatomos pagal nacionalinės teisės aktus, tačiau veiksmingas direktyvos taikymas neabejotinai priklauso nuo to, ar aiškiai nustatomas už duomenų apsaugos teisės aktų pažeidimus atsakingas fizinis arba juridinis asmuo.

Duomenų valdytojo nustatymas tvarkant duomenis praktiškai bus susietas su civilinės, administracinės arba baudžiamosios teisės taisyklėmis, pagal kurias gali būti nustatyta juridinio ar fizinio asmens atsakomybė arba taikytinos sankcijos¹⁴.

Šiomis aplinkybėmis dėl civilinės atsakomybės ypatingų klausimų neturėtų kilti, nes ši teisė iš esmės taikoma ir juridiniams, ir fiziniams asmenims. Tačiau baudžiamoji ir (arba) administracinė atsakomybė pagal nacionalinę teisę kai kada gali būti taikoma tik fiziniams asmenims. Jei baudžiamosios ar administracinės sankcijos už duomenų apsaugos taisyklių pažeidimus yra numatytos atitinkamoje nacionalinėje teisėje, ši teisė

¹³ Panašiais argumentais grindžiamas Reglamentas (EB) Nr. 45/2001, kurio 2 straipsnio d punkte minima „Bendrijos institucija ar įstaiga, generalinis direktoratas, skyrius ar bet kuris kitas organizacinis vienetas“. Remiantis priežiūros praktika, akivaizdu, kad duomenų valdytojais paskirti ES institucijų ir įstaigų pareigūnai veikia atitinkamos įstaigos, kurioje dirba, vardu.

¹⁴ Žr. Komisijos „Nesutartinėms prievolėms, atsirandančioms dėl privataus gyvenimo ir su asmeniu susijusių teisių pažeidimo, taikytinos teisės padėties 27 valstybėse narėse lyginamąjį tyrimą“, 2009 m. vasario mėn., paskelbtą interneto adresu (http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/study_privacy_en.pdf).

taip pat paprastai taikoma nustatant atsakomybę: tais atvejais, kai baudžiamoji arba administracinė juridinių asmenų atsakomybė nepripažįstama, tokią atsakomybę pagal specialias nacionalinės teisės taisykles gali prisiimti juridiniams asmenims vadovaujantys fiziniai asmenys¹⁵.

Europos teisėje yra naudingų pavyzdžių, pagal kokius kriterijus galima nustatyti baudžiamąją atsakomybę¹⁶, ypač kai nusikaltimas padaromas juridinio asmens naudai: tokiu atveju atsakingas gali būti bet kuris asmuo, „veikiantis individualiai ar kaip juridinio asmens organo narys, šio juridinio asmens struktūroje užimantis vadovaujančias pareigas, remiantis tuo, kad jis:

- a) turi įgaliojimus atstovauti juridiniam asmeniui;
- b) turi teisę priimti sprendimus juridinio asmens vardu; arba
- c) turi teisę vykdyti to juridinio asmens kontrolę.“

Preliminari išvada

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima padaryti išvadą, kad už duomenų apsaugos pažeidimus visada atsako duomenų valdytojas, t. y. juridinis asmuo (bendrovė arba viešoji įstaiga) arba fizinis asmuo, oficialiai nustatytas pagal direktyvoje pateiktus kriterijus. Jei bendrovėje arba viešojoje įstaigoje dirbantis fizinis asmuo naudoja duomenis siekdamas savo tikslų, kurie neatitinka bendrovės veiklos tikslų, šis asmuo laikomas *de facto* duomenų valdytoju ir atitinkamai traukiamas atsakomybėn.

Pavyzdys Nr. 4. Slaptas darbuotojų stebėjimas

Bendrovės valdybos narys nusprendžia slaptai stebėti bendrovės darbuotojus, nors bendrovės valdyba nedavė oficialaus leidimo tai daryti. Tokiu atveju bendrovė turėtų būti laikoma duomenų valdytoja, kuriai galėtų būti keliami ieškiniai ir kuri turėtų atsakyti prieš tuos darbuotojus, kurių asmens duomenys naudoti neteisėtai.

Bendrovė visų pirma turi atsakyti už tai, kad ji, kaip duomenų valdytoja, privalėjo užtikrinti apsaugos ir konfidencialumo taisyklių laikymąsi. Galima manyti, kad neteisėtas duomenų naudojimas, kai juos naudoja bendrovės vadovas arba darbuotojas, yra netinkamų apsaugos priemonių taikymo pasekmė, nepaisant to, ar vėliau taip pat galima traukti atsakomybėn valdybos narį arba kitus bendrovėje dirbančius fizinius asmenis. Taip yra tiek civilinės teisės (taip pat taikomos bendrovei), tiek baudžiamosios teisės atžvilgiu. Pavyzdžiui, jei valdybos narys surinktus duomenis panaudojo siekdamas iš tų darbuotojų gauti asmeninės naudos, jis turėtų būti laikomas duomenų valdytoju ir atsakingas už šį konkretų duomenų naudojimą.

¹⁵ Neatmetama galimybė, kad nacionalinės teisės aktuose gali būti nustatyta ne tik duomenų valdytojo, bet ir bet kurio duomenų apsaugos teisės aktus pažeidusio asmens baudžiamoji arba administracinė atsakomybė.

¹⁶ Žr., pvz., 2008 m. lapkričio 19 d. Direktyvą 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę, 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinį sprendimą dėl kovos su terorizmu. Teisinės priemonės grindžiamos Europos Sąjungos sutarties 29 straipsniu, 31 straipsnio e punktu ir 34 straipsnio 2 dalies b punktu arba atitinka teisinius pagrindus, skirtus priemonėms, taikomoms pagal pirmąjį ramstį, remiantis ETT jurisprudencija pagal 2005 m. Sprendimą *Europos Bendrijų Komisija prieš Europos Sąjungos Tarybą*, C-176/03, Rink. p. I-7879, ir 2007 m. Sprendimą *Europos Bendrijų Komisija prieš Europos Sąjungos Tarybą*, C-440/05, Rink. p. I-9097. Taip pat žr. Komunikatą COM (2005) 583 galutinį.

III.1.d) Antroji dalis: „vienas ar drauge su kitais“

Remiantis pirmiau atlikta būdingų duomenų valdytojo požymių analize, šioje dalyje nagrinėjami tie atvejai, kai tvarkant asmens duomenis bendrauja įvairūs subjektai. Iš tiesų daugėja atvejų, kai duomenų valdytojų vaidmenis atlieka įvairūs subjektai, ir pagal direktyvoje pateiktą apibrėžtį tai yra įmanoma.

Tai, kad duomenų valdytojas gali veikti „vienas ar drauge su kitais“, neminima Konvencijoje Nr. 108; ši nuostata iš tiesų buvo įtraukta Europos Parlamento tik prieš priimant direktyvą. Komisija savo nuomonėje dėl EP siūlomo pakeitimo teigia, kad „*per vieną duomenų tvarkymo operaciją kelios šalys gali bendrai nustatyti būsimų duomenų tvarkymo tikslą ir būdą*“, todėl tokiu atveju, siekiant apsaugoti fizinius asmenis, kurių duomenys tvarkomi, „*kiekvieną bendrą duomenų valdytoją reikia laikyti saistomu direktyvoje nustatytų įpareigojimų*“.

Komisijos nuomonėje nebuvo atsižvelgta į visas sudėtingas dabartines duomenų tvarkymo aplinkybes, nes joje minimas tik toks atvejis, kai visi duomenų valdytojai lygiomis teisėmis nustato tą pačią duomenų tvarkymo operaciją ir yra vienodai už ją atsakingi. Tačiau iš tiesų tai yra tik vienas iš galimų variantų, kai duomenis valdo keli subjektai. Šiuo atžvilgiu „bendrai“ reikėtų aiškinti kaip „kartu su“, o ne „ne vienas“, turint omenyje įvairius galimus tokio bendro valdymo pavidalus ir derinius.

Visų pirma reikia pažymėti, jog tikimybė, kad tvarkant asmens duomenis dalyvaus keli subjektai, yra savaime susijusi su įvairių rūšių veikla, kuri pagal direktyvą gali reikšti duomenų tvarkymą ir kuri galiausiai yra bendro valdymo objektas. Direktyvos 2 straipsnio b punkte pateikta duomenų tvarkymo apibrėžtimi neatmetama galimybė, kad įvairiose asmens duomenų tvarkymo operacijose ar operacijų cikluose gali dalyvauti įvairūs subjektai. Šios operacijos gali vykti vienu metu arba keliais etapais.

Tokiomis sudėtingomis aplinkybėmis dar svarbiau gebėti lengvai pasidalyti vaidmenis ir atsakomybę, siekiant užtikrinti, kad atsakomybės pasidalijimas dėl sudėtingų bendro valdymo aspektų nebūtų nepraktiškas ir kad dėl šios priežasties nesumažėtų duomenų apsaugos teisės aktų veiksmingumas. Deja, dėl galimų susitarimų įvairovės neįmanoma sudaryti išsamaus galutinio sąrašo ar suklasifikuoti įvairių bendro valdymo variantų. Tačiau šiomis aplinkybėmis taip pat būtų naudinga pateikti gairių, pagrįstų tiek kai kuriomis bendro valdymo kategorijomis ir pavyzdžiais, tiek tam tikrais faktiniais elementais, kuriais remiantis galima daryti išvadas ar prielaidas apie bendrą valdymą.

Bendro valdymo vertinimas apskritai turėtų atitikti vieno subjekto valdymo vertinimą pagal III.1 skirsnio a–c punktus. Be to, vertinant bendrą valdymą, reikėtų laikytis savarankiško ir praktinio požiūrio, kaip pirmiau nurodyta, atkreipiant dėmesį į tai, ar duomenų tvarkymo tikslus ir būdus nustato daugiau kaip viena šalis.

Pavyzdys Nr. 5. Vaizdo stebėjimo kamerų įrengimas

Pastato savininkas sudaro sutartį su apsaugos bendrove, kad ši duomenų valdytojo vardu įrengtų kelias kameras įvairiose pastato dalyse. Vaizdo stebėjimo tikslus ir vaizdo įrašymo bei saugojimo būdą nustato tik pastato savininkas, todėl jį reikia laikyti vieninteliu duomenų valdytoju per šią duomenų tvarkymo operaciją.

Įvertinti bendrą valdymą šiomis aplinkybėmis taip pat gali padėti sutarčių sąlygos, bet jas visada reikėtų sutikrinti su tikrosiomis šalių sutartinių santykių aplinkybėmis.

Pavyzdys Nr. 6. Kvalifikuotų specialistų paieškos įmonės

Bendrovė „Headhunterz Ltd“ padeda bendrovei „Enterprize Inc“ ieškoti naujų darbuotojų. Sutartyje aiškiai nurodyta, kad „Headhunterz Ltd“ veikia bendrovės „Enterprize“ vardu ir yra susijusių tvarkomų asmens duomenų tvarkytojas. „Enterprize“ yra vienintelis duomenų valdytojas“. Tačiau „Headhunterz Ltd“ padėtis yra dviprasmiška: viena, ši bendrovė atlieka darbo ieškančių asmenų duomenų valdytojo vaidmenį, antra, ji mano, kad yra duomenų tvarkytojas, veikiantis duomenų valdytojų, kaip antai „Enterprize Inc“ ir kitų per šią įmonę darbuotojų ieškančių bendrovių, vardu. Be to, „Headhunterz“, teikdama savo žinomą pridėtinės vertės paslaugą „global match“, tinkamų kandidatų ieško tiek pagal „Enterprize“ tiesiogiai gautus gyvenimo aprašymus, tiek pagal savo didelėje duomenų bazėje saugomus gyvenimo aprašymus. Taip „Headhunterz“, kuriai pagal sutartį mokama tik už iš tiesų pasirašytas darbo sutartis, lengviau suranda darbo pasiūlymus atitinkančių kandidatų ir taip padidina savo pajamas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog „Headhunterz Ltd“, nepaisant sutarties sąlygų, yra duomenų valdytojas, bendrai valdantis duomenis su „Enterprize Inc“, bent per tas operacijas, kurios yra susijusios su „Enterprize“ darbuotojų įdarbinimu.

Šiuo požiūriu bendras valdymas prasideda tada, kai atskiros šalys, vykdydamos konkrečias duomenų tvarkymo operacijas, nustato arba jų tikslą, arba esminius duomenų tvarkymo būdų elementus, kuriuos turi nustatyti duomenų valdytojas (žr. III.1 skirsnio a–c punktus).

Tačiau bendro valdymo atveju šalių dalyvavimas bendrai nustatant duomenų tvarkymo sąlygas gali būti įvairaus pobūdžio ir nebūtinai vienodo lygio. Iš tiesų, jei subjektų yra daug, jie gali palaikyti labai glaudžius ryšius (pavyzdžiui, visi duomenų tvarkymo tikslai ir būdai gali būti bendri) arba jų ryšiai gali būti laisvesnio pobūdžio (pavyzdžiui, bendri gali būti tik duomenų tvarkymo tikslai arba tik būdai ar jų dalis). Todėl reikėtų atsižvelgti į didelę galimų bendro valdymo klasifikacijų įvairovę ir įvertinti jų teises pasekmes, paliekant šiek tiek laisvės atsižvelgti į vis sudėtingesnes šiuolaikinio duomenų tvarkymo aplinkybes.

Šiomis aplinkybėmis būtina atsižvelgti į įvairius lygius, kuriais kelios šalys gali palaikyti ryšius arba būti susijusios tvarkydamos asmens duomenis.

Visų pirma reikia pažymėti, kad vien įvairių subjektų bendradarbiavimas (pavyzdžiui, grandinėje) tvarkant asmens duomenis nereiškia, jog jie yra bendri duomenų valdytojais visais atvejais, nes duomenų perdavimą tarp dviejų šalių vykdančios bendras operacijas, kai duomenų tvarkymo tikslai arba būdai nėra bendri, reikėtų laikyti tik duomenų perdavimu tarp atskirų duomenų valdytojų.

Pavyzdys Nr. 7. Kelionių agentūra (1)

Kelionių agentūra, siekdama atlikti organizuotų turistinių kelionių rezervacijas, savo klientų asmens duomenis siunčia oro transporto bendrovėms ir viešbučių tinklui. Oro transporto bendrovė ir viešbutis patvirtina, kad yra norimų laisvų vietų ir kambarių. Kelionių agentūra parengia savo klientų kelionės dokumentus ir kvitus.

Šiuo atveju kelionių agentūra, oro transporto bendrovė ir viešbutis yra trys atskiri duomenų valdytojai, kurių kiekvienas turi duomenų apsaugos įpareigojimų, susijusių su savo tvarkomais asmens duomenimis.

Tačiau vertinimas gali būti ir kitoks, jei atskiri subjektai, siekdami savo atskirų tikslų, nuspręstų sukurti bendrą infrastruktūrą. Jei subjektai, kurdami šią infrastruktūrą, nustato esminius duomenų tvarkymo būdų elementus, jie visais atvejais, net jei siekia skirtingų tikslų, atitinkamai laikomi bendrais duomenų valdytojais.

Pavyzdys Nr. 8. Kelionių agentūra (2)

Kelionių agentūra, viešbučių tinklas ir oro transporto bendrovė, siekdami pagerinti bendradarbiavimą tvarkant kelionių rezervacijas, nusprendžia sukurti bendrą internetinę sistemą. Jie susitaria dėl naudojamų duomenų tvarkymo būdų esminių elementų, kaip antai: kokie duomenys bus saugomi, kaip bus atliekamos bei tvirtinamos rezervacijos ir kas galės gauti saugomą informaciją. Jie taip pat nusprendžia dalytis savo klientų duomenimis siekdami bendros rinkodaros tikslų.

Šiuo atveju kelionių agentūra, oro transporto bendrovė ir viešbučių tinklas bendrai valdys savo atitinkamų klientų duomenų tvarkymo būdus, taigi jie bus bendri duomenų valdytojai atlikdami tas duomenų tvarkymo operacijas, kurias atliekant bus naudojama bendra internetinė sistema. Tačiau kiekvienas iš šių subjektų bus savarankiškas duomenų valdytojas, vykdydamas kitokią duomenų tvarkymo veiklą, pvz., tvarkydamas su savo žmoniškųjų išteklių valdymu susijusius duomenis.

Tam tikrais atvejais tuos pačius asmens duomenis paeiliui tvarko keli subjektai. Tokiais atvejais įvairios šioje grandinėje atliekamos duomenų tvarkymo operacijos smulkiausi lygmeniu gali pasirodyti nesusijusios, nes kiekviena iš jų gali būti siekiama skirtingo tikslo. Tačiau būtina kruopščiai patikrinti, ar šių duomenų tvarkymo operacijų aukščiausiu lygmeniu nereikėtų laikyti „operacijų rinkiniu“, kuriuo siekiama bendro tikslo arba naudojami bendrai nustatyti duomenų tvarkymo būdai.

Siekiant tai paaiškinti, toliau pateikti dviejų galimų skirtingų scenarijų pavyzdžiai.

Pavyzdys Nr. 9. Darbuotojų duomenų perdavimas mokesčių administratoriui

Bendrovė XYZ, tvarkydama darbuotojų atlyginimus, užduotis, sveikatos draudimą ir kitus dalykus, renka ir tvarko savo darbuotojų asmens duomenis. Tačiau pagal įstatymus ji taip pat privalo nusiųsti visus duomenis apie atlyginimus mokesčių administratoriui, kad būtų užtikrinta mokesčių kontrolė.

Šiuo atveju, nors bendrovė XYZ ir mokesčių administratorius tvarko tuos pačius atlyginimų duomenis, jų duomenų tvarkymo tikslai ir būdai yra skirtingi, todėl abu subjektai laikomi dviem atskirais duomenų valdytojais.

Pavyzdys Nr. 10. Finansinės operacijos

Bankas, atlikdamas finansines operacijas, naudojami finansinių pranešimų kurjerio paslaugomis. Bankas ir kurjeris susitaria dėl finansinių duomenų tvarkymo būdų. Su finansinėmis operacijomis susijusius asmens duomenis pirmiausia tvarko finansų įstaiga ir tik po to finansinių pranešimų kurjeris. Tačiau net jei kiekvienas iš šių subjektų mažiausiu lygmeniu siekia savo atskiro tikslo, jų duomenų tvarkymo etapai, tikslai ir būdai didžiausiu lygmeniu yra glaudžiai susiję. Šiuo atveju banką ir pranešimų kurjerį galima laikyti bendrais duomenų valdytojais.

Yra ir daugiau atvejų, kai įvairūs dalyvaujantys subjektai bendrai, nors kai kuriais atvejais nevienodu lygiu, nustato duomenų tvarkymo operacijos tikslus ir (arba) būdus.

Kai kada kiekvienas duomenų valdytojas yra atsakingas tik už dalį duomenų tvarkymo veiklos, tačiau informacija apibendrinama ir tvarkoma naudojant bendrą sistemą.

Pavyzdys Nr. 11. E. valdžios portalai

E. valdžios portalai yra piliečių ir viešojo administravimo įstaigų tarpininkai: portalas perduoda piliečių prašymus ir saugo viešojo administravimo dokumentus, kol juos atsiima pilietis. Kiekviena viešojo administravimo įstaiga yra duomenų tvarkomų siekiant savo tikslų, valdytojas. Nepaisant to, portalą taip pat galima laikyti duomenų valdytoju. Iš tiesų jis tvarko (t. y. renka ir kompetentingai įstaigai perduoda) piliečių prašymus ir viešus dokumentus (t. y. juos saugo ir reguliuoja bet kokią prieigą prie jų, pavyzdžiui, piliečių parsiuntimą) siekdamas kitų tikslų (e. valdžios paslaugų gerinimo) nei tie, kuriais duomenis iš pradžių tvarko kiekviena viešojo administravimo įstaiga. Šie duomenų valdytojai, be kitų įpareigojimų, privalo užtikrinti, kad sistema, kurios naudotojo asmens duomenys perduodami į viešojo administravimo sistemą, būtų saugi, nes šis perdavimas aukščiausiu lygmeniu yra esminis duomenų tvarkymo portale operacijų rinkinio elementas.

Kita galima sistema grindžiama kilme pagrįstu požiūriu, pagal kurį kiekvienas duomenų valdytojas atsako už tuos duomenis, kuriuos pats įtraukė į sistemą. Tokio požiūrio laikomasi kai kuriose ES duomenų bazėse, kuriose valdytojas, įpareigotas tenkinti prašymus suteikti informaciją ir prireikus ištaisyti duomenis, nustatomas pagal nacionalinę asmens duomenų kilmę.

Kitas įdomus scenarijus susijęs su interneto socialiniais tinklais.

Pavyzdys Nr. 12. Socialiniai tinklai

Socialinių tinklų paslaugų teikėjai internete sukuria ryšių sistemas, kuriose asmenys gali skelbti informaciją ir ja dalytis su kitais naudotojais. Šių paslaugų teikėjai yra duomenų valdytojai, nes jie nustato tokios informacijos tvarkymo tikslus ir būdus. Šių tinklų naudotojai, kurie taip pat įkelia trečiųjų šalių asmens duomenis, laikytini duomenų valdytojais, jei jų veiklai netaikoma vadinamoji „namų ūkių išimtis“¹⁷.

¹⁷ Daugiau informacijos ir pavyzdžių pateikta 2009 m. birželio 12 d. priimtoje 29 straipsnio darbo grupės Nuomonėje Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete (WP 163).

Išnagrinėjus tuos atvejus, kai atskiri subjektai bendrai nustato tik dalį duomenų tvarkymo tikslų ir būdų, aiškus ir nesudėtingas atrodo atvejis, kai keli subjektai bendrai nustato visus duomenų tvarkymo tikslus bei būdus ir jais dalijasi, todėl duomenys bendrai valdomi visais atžvilgiais.

Pastaruoju atveju lengva nustatyti kompetentingą subjektą, turintį užtikrinti duomenų subjektų teises ir vykdyti duomenų apsaugos įpareigojimus. Tačiau nustatyti, kuris duomenų valdytojas yra kompetentingas (ir atsakingas) konkrečių duomenų subjektų teisių ir įpareigojimų atžvilgiu, yra daug sudėtingiau tais atvejais, kai keli bendri duomenų valdytojai yra nevienodai pasidaliję duomenų tvarkymo tikslus ir būdus.

Būtinybė paaiškinti duomenų valdymo pasidalijimą

Visų pirma reikia pažymėti, kad subjekto negebėjimas tiesiogiai vykdyti visų duomenų valdytojo įpareigojimų (užtikrinti informacijos teikimą, teisę gauti duomenis ir t. t.), ypač bendro duomenų valdymo atvejais, nereiškia, kad subjektas nėra duomenų valdytojas. Praktikoje gali būti taip, kad tuos įpareigojimus duomenų valdytojo vardu gali laisvai vykdyti kitos šalys, kai kada artimesnės duomenų subjektui nei duomenų valdytojas. Tačiau duomenų subjektas visais atvejais prisiima pagrindinę atsakomybę už savo įpareigojimų vykdymą ir bet kokius jų pažeidimus.

Pagal Komisijos pateiktą negalutinį direktyvos tekstą prieigą prie tam tikrų asmens duomenų turintis subjektas būtų (bendras) tų duomenų valdytojas. Tačiau galutiniame tekste šios formulotės neliko, ir patirtis parodė, kad, viena, prieiga prie duomenų savaime nereiškia jų valdymo, antra, duomenų valdytojas nebūtinai turi turėti prieigą prie duomenų. Todėl sudėtingose sistemose, kuriose dalyvauja daug subjektų, prieigą prie asmens duomenų ir kitas duomenų subjektų teises gali įvairiais lygmenimis užtikrinti skirtingi subjektai.

Teisinės pasekmės taip pat priklauso nuo duomenų valdytojų atsakomybės, todėl visų pirma reikia kelti klausimą, ar direktyvoje nustatytas bendras valdymas visada reiškia bendrą ir pavienių subjektų atsakomybę. 26 straipsnyje dėl atsakomybės vartojama sąvokos „duomenų valdytojas“ vienaskaitos forma, taigi jame užsimenama, kad į minėtą klausimą galima atsakyti teigiamai. Tačiau, kaip jau minėta, praktikoje galima įvairaus pobūdžio veikla „drauge su kitais“, t. y. „kartu su“ (kitais subjektais). Todėl tam tikromis aplinkybėmis gali atsirasti bendra ir pavienių subjektų atsakomybė, bet tai nėra taisyklė: kai kuriais atvejais už asmens duomenų tvarkymą įvairiuose etapuose ir įvairiais lygiais gali būti atsakingi – taigi trauktini atsakomybėn – įvairūs duomenų valdytojai.

Svarbiausia užtikrinti, kad tvarkant duomenis net sudėtingomis aplinkybėmis, kai dalyvauja įvairūs duomenų valdytojai, būtų aiškiai nustatyta, kieno prievolė yra užtikrinti duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi ir kas atsako už galimus tokių taisyklių pažeidimus. Taip siekiama išvengti galimo asmens duomenų apsaugos susilpnėjimo ar „neigiamos kompetencijų kolizijos“ ir spragų tais atvejais, jei kuri nors šalis neužtikrintų kai kurių direktyvoje nustatytų įpareigojimų ir teisių.

Šiais atvejais ypač svarbu suteikti duomenų subjektams aiškia informaciją – paaiškinti įvairius duomenų tvarkymo etapus ir nurodyti juos tvarkančius subjektus. Be to, reikėtų aiškiai nustatyti, ar visų duomenų subjekto teisių užtikrinimas yra kiekvieno duomenų valdytojo kompetencija, ar už konkrečių teisių užtikrinimą atsako skirtingi duomenų valdytojai.

Pavyzdys Nr. 13. Bankai ir finansinių įsipareigojimų nevykdančių klientų informacijos bazės

Keli bankai gali sukurti bendrą „informacijos bazę“, jei tokias bazes leidžiama kurti pagal nacionalinę teisę; kiekvienas iš šių bankų teikia informaciją (duomenis) apie finansinių įsipareigojimų nevykdančius klientus ir visi jie turi prieigą prie visos turimos informacijos. Pagal kai kurių šalių įstatymus visus duomenų subjektų prašymus, pvz., gauti informaciją ar ištrinti duomenis, turi tenkinti vienas „prieigos taškas“ – informacijos teikėjas. Informacijos teikėjas atsako už tinkamo duomenų valdytojo radimą ir organizacinį darbą siekiant pateikti duomenų subjektui reikiamus atsakymus. Informacijos teikėjo tapatybė skelbiama Duomenų tvarkymo registre. Kitose jurisdikcijose tokias informacijos bazes gali tvarkyti keli atskiri juridiniai asmenys, veikiantys kaip duomenų valdytojai, o duomenų subjektų prašymus gauti informaciją tenkina dalyvaujantys bankai, atliekantys tarpininkų vaidmenį.

Pavyzdys Nr. 14. Vartotojų elgesiu grindžiama reklama

Vartotojų elgesiu grindžiamoje reklamoje naudojama surinkta informacija apie internete naršančio asmens elgesį, kaip antai puslapius, kuriuose lankytasi, arba atliktas paieškas; pagal tai parenkami tam konkrečiam asmeniui pritaikytai reklaminiai pranešimai. Tiek interneto svetainių skelbėjai, kurie labai dažnai savo interneto svetainėje išnuomoja vietą reklamai, tiek reklamos skelbimų tinklų operatoriai, kurie tose svetainėse skelbia vartotojų elgesiu grindžiamus reklaminius skelbimus, gali rinkti informaciją apie vartotojus ir ja dalytis pagal konkrečias sutarties sąlygas.

Duomenų apsaugos požiūriu interneto svetainės skelbėją reikia laikyti savarankišku duomenų valdytoju, jei jis siekdamas savo tikslų renka naudotojo asmens duomenis (naudotojo profilį, IP adresą, buvimo vietą, operacinės sistemos kalbą ir t. t.). Reklamos skelbimų tinklo operatorius taip pat yra duomenų valdytojas, jei jis nustato duomenų tvarkymo tikslus (naudotojų stebėjimas interneto svetainėse) arba pagrindinius būdus. Atsižvelgiant į interneto svetainės skelbėjo ir reklamos skelbimų tinklo operatoriaus bendradarbiavimo sąlygas, pvz., jei interneto svetainės skelbėjas leidžia perduoti asmens duomenis reklamos skelbimų tinklo operatoriui, įskaitant, pavyzdžiui, naudotojo peradresavimą į reklamos skelbimų tinklo operatoriaus interneto svetainę, jie gali būti bendri duomenų valdytojai, vykdydami duomenų tvarkymo operacijas, kurios sudaro vartotojų elgesiu grindžiamą reklamą.

Visais atvejais (bendri) duomenų valdytojai užtikrina, kad vartotojų elgesiu grindžiamos reklamos sistemos sudėtingumas ir techniniai aspektai jiems nekliudytų tinkamomis priemonėmis vykdyti duomenų valdytojų įpareigojimų ir užtikrinti duomenų subjektų teisių, įskaitant visų pirma:

- naudotojo *informavimą* apie tai, kad prie jo duomenų turi prieigą trečioji šalis: ši veiksmą tinkamiau galėtų atlikti interneto svetainės skelbėjas, kuris yra pagrindinis ryšis su naudotoju palaikantis subjektas, ir
- *prieigos* prie asmens duomenų sąlygas: reklamos skelbimų tinklo bendrovė turėtų atsakyti į naudotojų klausimus apie tai, kaip ji skelbia vartotojų elgesiu grindžiamą reklamą pagal naudotojų duomenis, ir tenkinti prašymus ištaisyti arba ištrinti duomenis.

Be to, interneto svetainių skelbėjai ir reklamos skelbimų tinklų operatoriai gali turėti kitų įsipareigojimų pagal civilinės saugos ir vartotojų apsaugos teisės aktus, įskaitant deliktinę teisę ir įstatymus dėl nesąžiningos komercinės veiklos.

Preliminari išvada

Bendrai veikiančios šalys turi tam tikrą laisvę tarpusavyje pasiskirstyti ir nustatyti įpareigojimus bei atsakomybę, su sąlyga, kad užtikrinama atitiktis visiems reikalavimams. Bendros atsakomybės užtikrinimo taisyklės iš esmės turėtų nustatyti duomenų valdytojai. Tačiau šiuo atveju, siekiant įvertinti, ar susitarimai atitinka faktines susijusių duomenų tvarkymo aplinkybes, taip pat reikėtų atsižvelgti į tikrąją padėtį.

Šiuo požiūriu vertinant bendrą valdymą, reikėtų atsižvelgti į tai, kad būtina užtikrinti visišką duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi, ir į tai, kad didelis duomenų valdytojų skaičius taip pat gali nepriimtinais apsunkinti padėtį ir atsakomybė gali būti nepakankamai aiškiai nustatyta. Dėl to gali kilti pavojus, kad visa duomenų tvarkymo veikla bus neteisėta, nes trūks skaidrumo ir bus pažeistas tinkamo duomenų tvarkymo principas.

Pavyzdys Nr. 15. Sveikatos duomenų tvarkymo sistemos

Valstybės narės valdžios institucija įsteigia nacionalinį keitimosi duomenimis centrą, kuris reguliuoja sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų keitimąsi pacientų duomenimis. Kadangi duomenų valdytojų yra labai daug (dešimtys tūkstančių), duomenų subjektų (pacientų) atžvilgiu susidaro tokia neaiški padėtis, kad kyla grėsmė neužtikrinti jų teisių apsaugos. Duomenų subjektams iš tiesų nebūtų aišku, į ką jie galėtų kreiptis norėdami pateikti skundą, užduoti klausimą, paprašyti informacijos, ištaisyti asmens duomenis ar susipažinti su jais. Be to, minėta valdžios institucija atsako už praktinį duomenų tvarkymo planą ir jo taikymą. Atsižvelgiant į šiuos elementus, galima daryti išvadą, kad keitimosi duomenimis centrą įsteigusią valdžios instituciją reikia laikyti bendru duomenų valdytoju ir duomenų subjektų prašymus tenkinančiu atstovu.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad visų dalyvaujančių šalių bendrą ir atskirą atsakomybę reikėtų laikyti būdu išspręsti neaiškumus, taigi šią atsakomybę reikėtų prisiimti tik tiek, kiek įpareigojimai ir atsakomybė nėra aiškiai ir vienodai veiksmingai dalyvaujančių šalių sprendimu pasidalyti kitais būdais ar aiškiai nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis.

III.2. Duomenų tvarkytojo apibrėžtis

Duomenų tvarkytojo apibrėžties nėra Konvencijoje Nr. 108. Duomenų tvarkytojo vaidmuo pirmą kartą pripažintas pradiniam Komisijos pasiūlyme, kuriame ši sąvoka neminima, bet siekiama „*vengti tokių situacijų, kai trečiajai šaliai duomenų valdytojo vardu tvarkant duomenis sumažėtų duomenų subjekto apsaugos lygis*“. Aiški ir savarankiška sąvoka „duomenų tvarkytojas“ pateikta tik iš dalies pakeistame Komisijos pasiūlyme ir vėlesniame Europos Parlamento pasiūlyme, o vėlesnėje Tarybos bendrojoje pozicijoje suformuluota dabartinė šios sąvokos apibrėžtis.

Duomenų tvarkytojo apibrėžtis, kaip ir duomenų valdytojo apibrėžtis, apima daugybę įvairių subjektų, kurie gali atlikti duomenų tvarkytojo vaidmenį (duomenų tvarkytojas reiškia „fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą“).

Sprendimą skirti duomenų tvarkytoją priima duomenų valdytojas, kuris gali nuspręsti tvarkyti duomenis savo organizacijoje, pavyzdžiui, pavesti tvarkyti duomenis tiesiogiai įgaliotiems darbuotojams (*a contrario* žr. 2 straipsnio f punktą), arba patikėti visą duomenų tvarkymo veiklą arba jos dalį išorės organizacijai, t. y. kaip nustatyta iš dalies pakeisto Komisijos pasiūlymo aiškinamajame memorandume – „jo vardu veikiančiam teisiniu požiūriu atskiram subjektui“.

Taigi duomenų tvarkytojas turi tenkinti dvi pagrindines sąlygas: viena, jis turi būti nuo duomenų valdytojo atskiras juridinis asmuo, antra, jis turi tvarkyti asmens duomenis duomenų valdytojo vardu. Tai gali būti labai konkreti užduotis ar labai specifinėmis aplinkybėmis vykdoma duomenų tvarkymo veikla, tačiau veikla gali būti labiau bendro pobūdžio ir įvairi.

Be to, duomenų tvarkytojo vaidmuo priklauso ne nuo duomenis tvarkančio subjekto pobūdžio, o nuo jo konkrečios veiklos konkrečiomis aplinkybėmis. Kitaip tariant, tas pats subjektas vienu metu gali vykdyti tam tikras duomenų tvarkymo operacijas kaip duomenų valdytojas, o kitas operacijas – kaip duomenų tvarkytojas, todėl duomenų valdytojo arba tvarkytojo statusą reikia vertinti atsižvelgiant į konkrečius tvarkomų duomenų ar vykdomų operacijų rinkinius.

Pavyzdys Nr. 16. Interneto paslaugų teikėjų teikiamos prieglobos paslaugos

Prieglobos paslaugas teikiantis interneto paslaugų teikėjas (IPT) iš esmės yra asmens duomenų, kuriuos internete skelbia jo klientai, besinaudojantys šio IPT teikiama interneto svetainės priegloba ir priežiūra, tvarkytojas. Tačiau jei šis IPT, siekdamas savo tikslų, papildomai tvarko tose interneto svetainėse esančius duomenis, jis yra tų tvarkomų duomenų valdytojas. Šis atvejis nagrinėjamas kitaip nei atvejis, kai IPT teikia el. pašto ar interneto prieigos paslaugas (taip pat žr. pavyzdį Nr. 1 dėl telekomunikacijų operatorių).

Svarbiausias yra teiginys, kad duomenų tvarkytojas veikia „(...) duomenų valdytojo vardu (...)“. Veikimas kieno nors vardu reiškia to kito asmens interesų tenkinimą ir atitinka teisinę pavidimo sampratą. Pagal duomenų apsaugos teisės aktus duomenų tvarkytojas privalo vykdyti duomenų valdytojo nurodymus mažų mažiausiai dėl duomenų tvarkymo tikslo ir duomenų tvarkymo būdų esminių elementų.

Duomenų tvarkytojo veiklos teisėtumas šiuo požiūriu priklauso nuo duomenų valdytojo jam suteikto įgaliojimo. Duomenų tvarkytojas, kuris viršija jam suteiktus įgaliojimus ir prisiima atitinkamą vaidmenį, pagal kurį nustato duomenų tvarkymo tikslus arba pagrindinius būdus, yra ne duomenų tvarkytojas, o jų (bendras) valdytojas. Nepaisant to, tokio duomenų tvarkymo teisėtumo klausimas vertinamas pagal kitus (6–8) straipsnius. Tačiau pavidimas vis tiek gali reikšti, kad duomenų tvarkytojas turi tam tikrą laisvę spręsti, kaip geriausiai tenkinti duomenų valdytojo interesus, ir pasirinkti tinkamiausias technines bei organizacines priemones.

Pavyzdys Nr. 17. Pašto paslaugų užsakymas

Privatūs subjektai teikia pašto paslaugas (viešųjų) agentūrų vardu, pvz., Nacionalinės socialinės apsaugos agentūros vardu siunčia šeimos ir motinystės pašalpas. Duomenų apsaugos institucija šiuo atveju nustatė, kad atitinkamus privačius subjektus reikėtų paskirti duomenų tvarkytojais, nes jiems buvo pavesta, nors ir iš dalies savarankiškai, atlikti tik dalį duomenų tvarkymo operacijų, kurios yra būtinos duomenų valdytojo tikslams pasiekti.

Vis dėlto, siekiant užtikrinti, kad užsakant paslaugas ir pavedant užduotis nesumažėtų duomenų apsaugos lygis, direktyvoje pateiktos dvi konkrečios nuostatos, kuriose labai aiškiai nustatyti duomenų tvarkytojo įpareigojimai dėl duomenų konfidencialumo ir saugumo:

- 16 straipsnyje nustatyta, kad pats duomenų tvarkytojas ir bet kuris pagal duomenų valdytojo įgaliojimus veikiantis asmuo, galintis gauti asmens duomenų, privalo juos tvarkyti tik duomenų valdytojo nurodymu;

- 17 straipsnyje dėl duomenų tvarkymo saugumo nustatyta, kad duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo santykiai turi būti reglamentuojami privalomu teisės aktu. Siekiant turėti įrodymą, ši sutartis turi būti sudaryta raštu; joje turi būti būtiniausios nuostatos, kuriomis visų pirma įtvirtinama, kad duomenų tvarkytojas gali veikti tik pagal duomenų valdytojo nurodymus ir privalo įgyvendinti tinkamas technines ir organizacines asmens duomenų apsaugos priemones. Sutartyje turi būti pakankamai išsamiai aprašyti duomenų tvarkytojo įgaliojimai.

Reikia pažymėti, kad paslaugų teikėjai, kvalifikuoti tvarkyti tam tikrus duomenis (pavyzdžiui, atlyginimų mokėjimo), daugeliu atvejų yra nustatę standartines paslaugas ir parengę sutartis, kurias turi pasirašyti duomenų valdytojai, taigi *de facto* nustato tam tikrą konkretų asmens duomenų tvarkymo būdą¹⁸. Tačiau tai, kad sutartį parengia ir išsamias veiklos sąlygas joje nustato paslaugos teikėjas, o ne duomenų valdytojas, *savaime* nėra pakankamas pagrindas daryti išvadą, kad paslaugos teikėją reikėtų laikyti duomenų valdytoju, jei duomenų valdytojas savo noru sutiko su sutarties sąlygomis, taigi prisiėmė visą atsakomybę už jas.

Tuo atveju, jei smulkus duomenų valdytojas ir didelės paslaugų įmonės pagal sutartį turi nevienodą galią, taip pat negalima pateisinti duomenų valdytojo sutikimo su duomenų apsaugos teisės aktų neatitinkančiomis sutarčių sąlygomis.

Pavyzdys Nr. 18. Elektroninio pašto sistemos

Johnas Smithas ieško elektroninio pašto sistemos, kuria galėtų naudotis kartu su penkiais savo bendrovės darbuotojais. Jis randa tinkamą bei patogią naudoti (ir vienintelę nemokamą) sistemą, kurioje asmens duomenys saugomi neribotą laiką ir perduodami trečiosioms šalims netaikant tinkamų apsaugos priemonių. Taip pat neįmanoma derėtis dėl sutarties sąlygų.

¹⁸ Tai, kad paslaugų teikėjas nustato sutarties sąlygas, neprieštarauja nuostatai, kad duomenų valdytojas nustato esminius duomenų tvarkymo aspektus, kaip apibūdinta III.1 skirsnio b punkte.

Šiuo atveju J. Smithas turėtų ieškoti kito paslaugos teikėjo arba, jei, jo nuomone, nesilaikoma duomenų apsaugos taisyklių arba rinkoje trūksta tinkamų šios paslaugos teikėjų, jis apie tai gali pranešti kompetentingoms institucijoms, kaip antai duomenų apsaugos institucijoms, vartotojų apsaugos bei kovos su monopolijomis institucijomis ir t. t.

Tai, kad pagal direktyvą, siekiant užtikrinti saugų duomenų tvarkymą, privaloma sudaryti rašytinę sutartį, nereiškia, kad duomenų valdytojų ir duomenų tvarkytojų santykiai neįmanomi be iš anksto sudarytos sutarties. Šiuo požiūriu sutartis nėra nei esminis, nei lemiamas veiksnys, net jei ja naudojantis galima geriau suprasti šalių santykius¹⁹. Todėl šiuo atveju taip pat reikia laikytis praktinio požiūrio ir išnagrinėti tikruosius įvairių subjektų santykių aspektus ir tai, kaip nustatomi duomenų tvarkymo tikslai bei būdai. Tuo atveju, jei manoma, kad yra duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo ryšys, šios šalys privalo sudaryti sutartį pagal įstatymus (plg. direktyvos 17 straipsnį).

Atvejis, kai yra daug duomenų tvarkytojų

Duomenų valdytojai vis dažniau pateikia užsakymus tvarkyti asmens duomenis keliems duomenų tvarkytojams. Šie duomenų tvarkytojai gali palaikyti tiesioginius ryšius su duomenų valdytoju arba būti subrangovai, kuriems duomenų tvarkytojai perdavė atlikti dalį jiems pavestos duomenų tvarkymo veiklos.

Šių sudėtingų (sudarytų iš kelių lygmenų arba nesistemingu) asmens duomenų tvarkymo struktūrų daugėja kartu su naujų technologijų plėtra, ir kai kuriuose šalių nacionalinės teisės aktuose jos aiškiai minimos. Nė viena direktyvos nuostata nedraudžiama, atsižvelgiant į organizacijos poreikius, paskirti kelių subjektų duomenų tvarkytojais ir (arba) duomenų tvarkymo subrangovais bei papildomai paskirstyti susijusias užduotis. Tačiau visi šie subjektai privalo tvarkyti duomenis pagal duomenų valdytojo nurodymus.

Pavyzdys Nr. 19. Kompiuterių tinklai

Didelio masto mokslinių tyrimų infrastruktūrose, siekiant padidinti skaičiavimo ir atminties pajėgumus, vis dažniau naudojamos paskirstytojo duomenų apdorojimo priemonės, ypač tinklai (angl. *grids*). Tinklai įrengiami įvairiose mokslinių tyrimų infrastruktūrose, kuriose dalyvauja kelios šalys. Pavyzdžiui, Europos tinklas gali būti sudarytas iš nacionalinių tinklų, už kuriuos atsako nacionalinė organizacija. Tačiau už šio Europos tinklo veikimą negali būti atsakinga viena pagrindinė organizacija. Tokiu tinklu besinaudojantys mokslininkai paprastai negali nustatyti, kur jų duomenys iš tiesų tvarkomi, taigi kas yra atsakingas duomenų tvarkytojas (dar sudėtingesnė padėtis yra tada, kai tinklo infrastruktūros apima trečiąsias šalis). Tuo atveju, jei tinklo infrastruktūroje duomenys naudojami neteisėtai, ši šalis, jei ji veikia ne mokslininkų vardu, gali būti laikoma duomenų valdytoju.

Šiuo atveju keliamas strateginis klausimas, ar šiame procese, kuriame dalyvauja daugybė subjektų, įpareigojimai ir atsakomybė pagal duomenų apsaugos teisės aktus turėtų būti

¹⁹ Tačiau tam tikrais atvejais gali būti privaloma sudaryti rašytinę sutartį, kad subjektui tam tikromis aplinkybėmis būtų galima savaimė priskirti duomenų tvarkytojo vaidmenį. Pavyzdžiui, Ispanijos pranešime dėl skambučių centrų duomenų tvarkytojais laikomi visi sutarties sąlygas atitinkantys trečiosiose šalyse veikiančios skambučių centrai. Taip yra net tuo atveju, jei sutartį parengia duomenų tvarkytojas, o duomenų valdytojas tik sutinka su jos sąlygomis.

aiškiai pasidalyti, o ne išsklaidyti užsakymo ir (ar) subrangos grandinėje. Kitaip tariant, reikėtų vengti sukurti tokią duomenų tvarkytojų ir (arba) subrangovų grandinę, kurioje veiksmingas valdymas ir aiški atsakomybė už duomenų tvarkymo veiklą susilpnėtų ar net būtų neįmanomi, nebent įvairių grandinėje dalyvaujančių šalių atsakomybė būtų aiškiai nustatyta.

Šiuo požiūriu, taip pat kaip apibūdinta III.1 skirsnio b punkte, nors duomenų valdytojas neprivalo nustatyti ir apibūdinti visų būdų, kuriais siekiama nustatytų tikslų, aspektų, vis tiek reikėtų, kad jis būtų bent jau informuotas apie pagrindinius duomenų tvarkymo sistemos elementus (pavyzdžiui, dalyvaujančius subjektus, apsaugos priemonės, duomenų tvarkymo trečiosiose šalyse garantijas ir t. t.), kad galėtų valdyti savo vardu tvarkomus duomenis.

Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad nors duomenų valdytojo atsakomybė nustatyta direktyvoje, joje nedraudžiama nacionaliniais duomenų apsaugos teisės aktais nustatyti, kad tam tikrais atvejais taip pat reikėtų traukti atsakomybėn duomenų tvarkytoją.

Nustatyti įvairių dalyvaujančių subjektų statusą gali padėti keli kriterijai:

- duomenų valdytojo iš anksto suteikti nurodymai, nuo kurio priklauso duomenų tvarkytojo pasirinkimo laisvė;
- duomenų valdytojo stebimas paslaugos teikimas. Jei duomenų valdytojas nuolat ir atidžiai stebi duomenų tvarkytoją, siekdamas užtikrinti, kad šis laikytųsi visų jo nurodymų ir sutarties sąlygų, tai reiškia, kad duomenų valdytojas tebėra vienintelis visas duomenų tvarkymo operacijas valdantis subjektas;
- duomenų valdytojo matomumas (įvaizdis) duomenų subjekto atžvilgiu ir su tuo susiję duomenų subjektų lūkesčiai.

Pavyzdys Nr. 20. Skambučių centrai

Duomenų valdytojas dalį savo operacijų užsako atlikti skambučių centrui ir nurodo, kad skambučių centro darbuotojai, skambindami duomenų valdytojo klientams, prisistatytų duomenų valdytojo vardu. Šiuo atveju, atsižvelgiant į klientų lūkesčius ir į tai, kaip duomenų valdytojas jiems prisistato per bendrovę, kurios paslaugas užsako, galima daryti išvadą, kad bendrovė, kurios paslaugos užsakytos, veikia (duomenų valdytojo vardu) kaip duomenų tvarkytojas.

- Šalių kompetencija: tam tikrais atvejais, nustatant duomenų valdytoją, pagrindinis dalykas, į kurį reikia atsižvelgti, yra įprastas paslaugų teikėjo vaidmuo ir profesinė kompetencija.

Pavyzdys Nr. 21. Advokatai

Advokatas atstovauja savo klientui teisme ir, atlikdamas šią užduotį, tvarko su kliento byla susijusius asmens duomenis. Reikiamos informacijos naudojimo teisinis pagrindas yra kliento suteiktas įgaliojimas. Tačiau šis įgaliojimas suteikiamas ne duomenims tvarkyti, o jiems pateikti teisme; šiai atitinkamų profesijų atstovų veiklai paprastai taikomas atskiras teisinis pagrindas. Todėl šios srities profesionalai, tvarkantys duomenis tuo metu, kai atstovauja savo klientams teismuose, laikytini nepriklausomais duomenų valdytojais.

Kitokiomis aplinkybėmis lemiamą reikšmę taip pat gali turėti išsamesnis būdų, kuriais siekiama užsibrėžtų tikslų, vertinimas.

Pavyzdys Nr. 22. Radinių interneto svetainė

Buvo nurodyta, kad radinių interneto svetainė yra tik duomenų tvarkytojas, nes jos turinį nustato asmenys, kurie skelbia apie pamestus daiktus; taigi šie asmenys nustato duomenų tvarkymo tikslą mažiausiu lygmeniu (pvz., rasti pamestą sege, paklydusią papūgą ir t. t.). Duomenų apsaugos institucija šį argumentą atmetė. Ši interneto svetainė buvo sukurta siekiant komercinių tikslų, t. y. gauti pajamų iš skelbimų apie pamestus daiktus, tačiau tai, kad joje nebuvo nustatyta, kokie konkretūs skelbimai turi būti skelbiami (kitaip nei radinių kategorijos), nebuvo esminis dalykas, nes duomenų valdytojo apibrėžtimi nėra aiškiai nurodyta, kad duomenų valdytojas nustato turinį. Interneto svetainė nustato skelbimų įdėjimo sąlygas bei kitus aspektus ir atsako už turinio tinkamumą.

Nors būtų galima manyti, kad paslaugų užsakymas paprastai yra duomenų tvarkytojo užduotis, šiuolaikinės situacijos ir jų vertinimas dažnai yra gerokai sudėtingesni.

Pavyzdys Nr. 23. Buhalteriai

Buhalterių statusas įvairiomis aplinkybėmis gali būti skirtingas. Buhalteriai, kurie teikia paslaugas plačiajai visuomenei ir smulkiems prekybininkams, vykdydami tik labai bendro pobūdžio nurodymus (parengti mokesčių deklaraciją), kaip ir panašiomis aplinkybėmis veikiantys ir panašių tikslų siekiantys patikėtiniai, yra duomenų valdytojai. Tačiau jei buhalterį pasamdo įmonė ir jis dirbdamas vykdo išsamius vidaus apskaitos darbuotojo nurodymus (galbūt atlieka išsamų auditą), tačiau nėra nuolatinis darbuotojas, tuomet paprastai jis yra duomenų tvarkytojas, nes jam yra duoti aiškūs nurodymai, taigi jo veiksmų laisvė yra ribota. Tačiau šiuo atveju yra viena svarbi išlyga: jei buhalteris mano, kad būtina pranešti apie nustatytą pažeidimą, tuomet jis, vykdydamas savo profesinius įsipareigojimus, veikia savarankiškai kaip duomenų valdytojas.

Tam tikrais atvejais, jei duomenų tvarkymo operacijos yra sudėtingos, t. y. jei tvarkant duomenis kyla konkreti grėsmė pažeisti privatumą, didesnę reikšmę galima teikti subjektų, kuriems patikėta tvarkyti asmens duomenis, pasirinkimo laisvei. Imantis naujų duomenų tvarkymo būdų, tinkamesnis subjekto statusas gali būti ne duomenų tvarkytojas, o duomenų valdytojas. Tokiais atvejais taip pat gali reikėti pateikti paaiškinimą (ir paskirti duomenų valdytoją) jei tai aiškiai nustatyta teisės aktuose.

Pavyzdys Nr. 24. Duomenų tvarkymas siekiant istorinių, statistinių ir mokslinių tikslų

Atsižvelgiant į asmens duomenų tvarkymą siekiant istorinių, statistinių ir mokslinių tikslų, nacionalinėje teisėje gali būti nustatytas reikalavimas paskirti organizaciją tarpininę, kuri paskirtą už duomenų šifravimą atsakingą subjektą, kad duomenų tvarkomų siekiant istorinių, mokslinių ir statistinių tikslų, valdytojas negalėtų iš šių duomenų nustatyti duomenų subjektų tapatybės.

Jei keli pradinės duomenų tvarkymo operacijas valdantys duomenų valdytojai perduoda duomenis vienai ar daugiau trečiųjų šalių siekdami, kad šie duomenys būtų toliau tvarkomi siekiant istorinių, mokslinių arba statistinių tikslų, šiuos duomenis prieš tai užšifruoja organizacija tarpininkė. Šiuo atveju organizaciją tarpininkę galima laikyti duomenų valdytoju, kuris atsako už konkrečių nacionalinių nuostatų laikymąsi ir privalo vykdyti visus su tuo susijusius įpareigojimus (užtikrinti duomenų tinkamumą, informuoti duomenų subjektus, teikti pranešimus ir t. t.). Toks požiūris grindžiamas tuo, kad sujungus duomenis iš įvairių šaltinių gresia ypač didelis pavojus tų duomenų saugumui, todėl organizacija tarpininkė turi prisiimti atsakomybę. Todėl ji pagal nacionalinės teisės aktus laikoma ne paprastu duomenų tvarkytoju, o visaverčiu duomenų valdytoju.

Analogiškai svarbi yra laisvė savarankiškai priimti sprendimus, paliekama įvairioms tvarkant duomenis dalyvaujančioms šalims. Vaistų klinikinių tyrimų atveju tyrimus finansuojančių bendrovių ir nepriklausomų subjektų, kuriems pavesta atlikti tyrimus, santykis priklauso nuo to, kiek laisvės tvarkyti duomenis paliekama tiems nepriklausomiems subjektams. Tai reiškia, kad gali būti ne tik keli duomenų valdytojai, bet ir keli duomenų tvarkytojai ar už duomenų tvarkymą atsakingi asmenys.

Pavyzdys Nr. 25. Vaistų klinikiniai tyrimai

Farmacijos bendrovė XYZ remia kelis vaistų tyrimus ir, atrinkdama potencialius tyrimų centrus, įvertindama jų tinkamumą ir interesus; ji parengia tyrimo protokolą, suteikia centrams reikiamus duomenų tvarkymo nurodymus ir tikrina, kaip centrai laikosi tiek protokolo, tiek atitinkamų vidaus procedūrų.

Nors rėmėjas tiesiogiai nerenka jokių duomenų, jis gauna tyrimų centrų surinktus pacientų duomenis ir juos įvairiai tvarko (vertina medicininiuose dokumentuose pateiktą informaciją; gauna duomenis apie nepageidaujamas reakcijas; įveda šiuos duomenis į atitinkamą duomenų bazę; atlieka statistines analizes ir gauna bandymų rezultatus). Tyrimų centras atlieka tyrimus savarankiškai, tačiau laikydamasis rėmėjo nurodymų; jis teikia informacinius pranešimus pacientams ir gauna jų sutikimus, kad jų duomenys būtų tvarkomi; jis leidžia rėmėjo partneriams, vykdančioms stebėjimo veiklą, įvertinti pradinius paciento medicininius dokumentus; jis užtikrina šių dokumentų saugumą ir už tai atsako. Todėl atrodo, kad atsakomybė perduodama pavieniams subjektams.

Atsižvelgiant į tai, šiuo atveju ir tyrimų centrai, ir rėmėjai nustato svarbius aspektus, susijusius su asmens duomenų tvarkymo būdu atliekant klinikinius tyrimus. Todėl jie gali būti laikomi bendrais duomenų valdytojais. Rėmėjų ir tyrimų centrų santykį galima kitaip aiškinti tais atvejais, kai rėmėjas nustato duomenų tvarkymo tikslus ir esminius duomenų tvarkymo būdų elementus, o tyrėjui paliekama labai maža pasirinkimo laisvė.

III.3. Trečiosios šalies apibrėžtis

Sąvokos „trečioji šalis“ nėra Konvencijoje Nr. 108, bet ji nustatyta iš dalies pakeistame Komisijos pasiūlyme po to, kai jį iš dalies pakeisti pasiūlė Europos Parlamentas. Šio pasiūlymo aiškinamajame memorandume nurodyta, kad formuluotė iš dalies pakeista siekiant paaiškinti, kad trečiosiomis šalimis nelaikomi duomenų subjektas, duomenų valdytojas ir bet kokie asmenys, įgalioti tvarkyti duomenis jų valdytojo tiesioginiu

pavedimu arba jo vardu, kaip antai duomenų tvarkytojas. Tai reiškia, kad „*asmenys, dirbantys kitai organizacijai, net jei ji priklauso tai pačiai grupei arba kontroliuojančiai bendrovei, paprastai yra trečiosios šalys*“, tačiau „*banko padaliniai, tvarkantys kliento duomenis pagrindinės buveinės tiesioginiu pavedimu, nėra trečiosios šalys*“.

Sąvoka „trečioji šalis“ direktyvoje vartojama gan panašiai kaip ir civilinėje teisėje, kurioje trečiaja šalimi paprastai laikomas subjektas, kuris yra įmonės dalis arba susitarimo dalyvis. Duomenų apsaugos kontekste šią sąvoką reikėtų aiškinti kaip bet kurią subjektą, kuris neturi jokios konkrečios teisės ar leidimo tvarkyti asmens duomenis, pagrįsto, pavyzdžiui, jo vaidmeniu (duomenų valdytojas, duomenų tvarkytojas ar kurio nors iš jų darbuotojas).

Ši sąvoka vartojama daugelyje direktyvos nuostatų, paprastai siekiant nustatyti draudimus, apribojimus ir įpareigojimus tais atvejais, kai asmens duomenis gali tvarkyti trečiosios šalys, iš esmės neturinčios teisės tvarkyti tam tikrų asmens duomenų.

Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad asmens duomenis teisėtai ar neteisėtai gavusi trečioji šalis iš esmės būtų naujas duomenų valdytojas, jei ši šalis tenkina kitas duomenų valdytojo sąlygas ir duomenų apsaugos teisės aktų taikymo sąlygas.

Pavyzdys Nr. 26. Neteisėta darbuotojo prieiga prie asmens duomenų

Bendrovės darbuotojas, dirbdamas savo darbą, sužino asmens duomenis, kurių gauti neturi teisės. Šiuo atveju toks darbuotojas laikytinas „trečiaja šalimi“ darbdavio atžvilgiu ir turi patirti visas susijusias pasekmes bei prisiimti atsakomybę už duomenų perdavimo ir tvarkymo teisėtumą.

IV. Išvados

Sąvoka „duomenų valdytojas“ ir jos ryšys su sąvoka „duomenų tvarkytojas“ yra itin svarbūs taikant Direktyvą 95/46/EB, nes nuo to priklauso, kas yra atsakingas už duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi, kaip duomenų subjektai gali naudotis savo teisėmis, kokia nacionalinė teisė taikytina ir kaip veiksmingai gali dirbti duomenų apsaugos institucijos.

Dėl viešojo ir privačiojo sektorių organizacijų diferenciacijos, IRT plėtros ir duomenų tvarkymo globalizacijos tvarkyti asmens duomenis tampa vis sudėtingiau, todėl reikia patikslinti minėtas sąvokas, siekiant užtikrinti jų veiksmingą praktinį taikymą ir atitiktį joms.

Sąvoka „duomenų valdytojas“ yra savarankiška, nes ją reikėtų aiškinti daugiausia pagal Bendrijos duomenų apsaugos teisės aktus, ir praktinė, nes pagal ją atsakomybė turėtų būti susieta su tikrąja įtaka, taigi nustatoma remiantis ne formalių aspektų, o faktų analize.

Direktyvoje pateikta apibrėžtis sudaryta iš trijų pagrindinių dalių: asmens įvardijimo (duomenų valdytojas reiškia „*fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurią kitą organą*“); galimybės valdyti duomenis kartu su kitais subjektais („*kuris vienas ar drauge su kitais*“); ir pagrindinių savybių, kuriomis duomenų valdytojas skiriasi nuo kitų subjektų („*nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus*“).

Išnagrinėjus šias apibrėžties dalis, galima padaryti kelias pagrindines išvadas.

- Gebėjimas „*nustatyti* (...) tikslus ir būdus“ gali atsirasti dėl įvairių teisinių ir (arba) faktinių aplinkybių: tai gali būti aiškus teisinis įgaliojimas, kai duomenų tvarkytojas paskiriamas pagal įstatymus arba jam pavedama užduotis arba įpareigojimas rinkti ir tvarkyti tam tikrus duomenis; bendros teisinės nuostatos arba įprasti tradiciniai vaidmenys, paprastai siejami su tam tikra atsakomybe kai kuriose organizacijose (pavyzdžiui darbdavys tvarko savo darbuotojų duomenis); taip pat tai gali būti faktinės aplinkybės ir kiti elementai (kaip antai sutartiniai santykiai, tikrasis šalies vykdomos kontrolės lygis, matomumas duomenų subjektams ir t. t.).

Jei netaikoma nė viena iš minėtųjų kategorijų, duomenų valdytojo paskyrimą reikėtų laikyti „negaliojančiu“. Duomenų valdytoju iš tiesų negalima laikyti subjekto, kuris neturi nei teisėtus, nei tikrosios įtakos asmens duomenų tvarkymui.

Nustačius duomenų tvarkymo tikslą, įvardijamas (*de facto*) duomenų valdytojas. Tačiau duomenų valdytojas kitiems subjektams gali pavesti nustatyti duomenų tvarkymo „būdus“, spręsti techninius ar organizacinius klausimus. Tačiau esminius klausimus, nuo kurių priklauso duomenų tvarkymo teisėtumas (pvz., kokius duomenis reikia tvarkyti, duomenų saugojimo trukmė, prieiga prie jų ir t. t.), sprendžia duomenų valdytojas.

- Apibrėžtis *asmenu* atžvilgiu apima labai įvairius subjektus, galinčius atlikti duomenų valdytojo vaidmenį. Tačiau strategiškai priskiriant atsakomybę, duomenų valdytoju reikėtų laikyti bendrovę arba kitą subjektą, o ne konkretų toje bendrovėje arba subjekte dirbantį asmenį. Pagrindinė atsakomybė už duomenų tvarkymą ir įpareigojimai pagal duomenų tvarkymo teisės aktus tenka bendrovei arba subjektui, nebent būtų aiškių požymių, kad už tai atsako fizinis asmuo, pavyzdžiui, jei bendrovėje arba viešojoje įstaigoje dirbantis fizinis asmuo naudoja duomenis siekdamas savo tikslų, kurie neatitinka bendrovės veiklos tikslų.
- Galimybė *duomenis valdyti keliems subjektams* reikalinga, nes daugėja atvejų, kai kelios šalys veikia kaip duomenų valdytojai. Šio bendro valdymo vertinimas turėtų atitikti vieno subjekto valdymo vertinimą – reikėtų laikytis savarankiško bei praktinio požiūrio ir atkreipti dėmesį į tai, ar duomenų tvarkymo tikslus ir pagrindinius jų tvarkymo būdų aspektus nustato daugiau kaip viena šalis.

Tačiau bendro valdymo atveju šalių dalyvavimas nustatant duomenų tvarkymo tikslus ir būdus gali būti įvairaus pobūdžio ir nebūtinai vienodo lygio. Šioje nuomonėje pateikta daug įvairaus pobūdžio ir lygio duomenų valdymo pavyzdžių. Jei valdymas yra nevienodo lygio, atsakomybė taip pat gali būti nevienoda, ir tikrai negalima visais atvejais manyti, kad atsakomybė yra bendra ir pavienių subjektų. Be to, sudėtingose sistemose, kuriose dalyvauja daug subjektų, prieigą prie savo asmens duomenų ir kitas duomenų subjektų teises gali įvairiais lygmenimis užtikrinti skirtingi subjektai.

Šioje nuomonėje taip pat išnagrinėta sąvoka „duomenų tvarkytojas“ – tai subjektas, kurio buvimas priklauso nuo duomenų valdytojo sprendimo; duomenų valdytojas gali nuspręsti tvarkyti duomenis savo organizacijoje arba patikėti visą duomenų tvarkymo veiklą ar jos dalį išorės organizacijai. Taigi duomenų tvarkytojas turi tenkinti dvi pagrindines sąlygas: viena, jis turi būti nuo duomenų valdytojo atskiras juridinis asmuo, antra, jis turi tvarkyti asmens duomenis duomenų valdytojo vardu. Tai gali būti labai konkreti užduotis ar labai

specifinėmis aplinkybėmis vykdoma duomenų tvarkymo veikla ; kitais atvejais duomenų tvarkytojas gali turėti tam tikrą laisvę spręsti, kaip geriausiai tenkinti duomenų valdytojo interesus, ir pasirinkti tinkamiausias technines bei organizacines priemones.

Be to, duomenų tvarkytojo vaidmuo priklauso ne nuo duomenis tvarkančio subjekto pobūdžio, o nuo jo konkrečios veiklos nustatytomis aplinkybėmis ir tvarkant konkrečius duomenų arba operacijų rinkinius. Nustatyti įvairių tvarkant duomenis dalyvaujančių subjektų statusą gali padėti keli kriterijai: duomenų valdytojo iš anksto suteiktų nurodymų išsamumas; duomenų valdytojo stebimas paslaugos teikimo lygis; matomumas duomenų subjektams; šalių kompetencija; įvairioms šalims paliekama laisvė savarankiškai priimti sprendimus.

Trečioji šalis apibrėžiama kaip bet kuris subjektas, kuris neturi jokios konkrečios teisės ar leidimo tvarkyti asmens duomenis, pagrįsto, pavyzdžiui, jo vaidmeniu (duomenų valdytojas, duomenų tvarkytojas ar kurio nors iš jų darbuotojas).

* * *

Darbo grupė pripažįsta, kad direktyvos apibrėžtis sunku taikyti sudėtingoje aplinkoje, kurioje galima numatyti daugybę įvairių scenarijų, duomenų valdytojais ir tvarkytojais gali veikti savarankiškai arba bendrai, o jų savarankiškumas ir atsakomybė gali būti nevienodo lygio.

Darbo grupė analizėje pabrėžė, jog atsakomybė turi būti padalyta taip, kad būtų galima pakankamai užtikrinti duomenų apsaugos taisyklių laikymąsi praktikoje. Tačiau darbo grupė neturi pagrindo manyti, kad dabartinis skirstymas į duomenų valdytojus ir duomenų tvarkytojus šiuo požiūriu nebebūtų svarbus ir tinkamas taikyti praktikoje.

Todėl darbo grupė tikisi, kad šioje nuomoneje pateikti paaiškinimai, pagrįsti konkrečiais duomenų apsaugos institucijų kasdienės patirties pavyzdžiais, padės sėkmingai aiškinti šias pagrindines direktyvoje pateiktas apibrėžtis.

Priimta Briuselyje 2010 m. vasario 16 d.

Darbo grupės vardu
Pirmininkas
Jacob KOHNSTAMM